

“นวัตกรรมการสร้างสุขภาพ”
จากชุมชน

ภาคเหนือ

บวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ: การจัดการป่าและน้ำเชิงวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

ปานจิตร สายรอกำ

ถนัด ไบยา

พิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ เป็นกุศโลบายที่ได้หยิบยกภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติมาปรับประยุกต์ในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ ประธานมูลนิธิรักษ์เมืองน่านได้เพียรเสาะหากุศโลบายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ศรัทธาของชุมชนเพื่อสร้างสำนึกใหม่ให้กับคนในชุมชนว่า ผืนป่าที่ผ่านการบวชจะต้องละเว้นการตัดและทำลาย ส่วนแม่น้ำที่ผ่านการสืบชะตาแล้วก็จะคืนความใสเย็น ความมีชีวิตของมวลสัตว์น้ำ พืชน้ำ ซึ่งหากผู้ใดละเมิดกฎของความเชื่อ

กฎของธรรมชาติ และกฎเหนือธรรมชาติก็จักมีอันเป็นไป เป็นการกระตุ้นเตือนจิตใจของผู้คนให้สำนึกในบุญคุณของ ป่า ดิน น้ำ ให้ใช้ชีวิตอย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติ

เช่นเดียวกับพิธีสืบชะตาแม่น้ำซึ่งเป็นพิธีกรรมที่คิตรีเริ่มขึ้นมาใหม่ เนื่องจากที่ผ่านมามีแต่พิธีการสืบชะตาต่ออายุให้กับคนเท่านั้น ผู้ที่คิตรีเริ่มสืบชะตาแม่น้ำคือ ท่านพระครูมนัสสน์พิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ในปี 2533 พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ศึกษาดูงานรูปแบบการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของตำบลศรีถ้อย จ.พะเยา และนำมาปรับประยุกต์การสืบชะตาแม่น้ำนานในปี 2536 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และได้เพิ่มกิจกรรมการถวายทานผ้าป่าพันธุ์ปลา ส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำกันเขตอภัยทานและตั้งกองทุนอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ออกข้อบังคับห้ามจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังเผยแพร่ข้อมูลให้ความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูระบบนิเวศลำน้ำ เป็นต้น

ในวัฒนธรรมของคนล้านนา เมื่อชุมชนเดือดร้อน มีปัญหา ทั้งพระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประสานงานทางด้านพิธีกรรม เป็นผู้เรียกขวัญและกำลังใจ หากในยามใดที่ชุมชนหรือบุคคลมีอันเป็นไป หรืออยู่ในภาวะเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ หวันเกรงว่า

ความหายนะและความตายจะมากล้นกราย ก็มักจะทำพิธีกรรมควบคู่กับการสวดมนต์และศาสนพิธี เพื่อก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เกิดกำลังใจ โดยขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่เคารพนับถือช่วยขจัดปัดเป่าภัยอันตรายให้หมดสิ้นไป และพบแต่ความสุขความเจริญ โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นจุดเชื่อมร้อยให้คนมาอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้พิธีกรรมยังก่อให้เกิดความเลื่อมใส และการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูเลวป่า แม่น้ำ ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจ และร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ ป่าเขาและแม่น้ำลำธารในชุมชนมากขึ้น

พิธีกรรมและความตื่นตัวขององค์กรชาวบ้าน ไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุผล แท้จริงแล้วความเชื่อนี้มีรากฐานที่ได้บ่มเพาะอยู่ในชุมชนมายาวนาน และภายหลังจากที่ทรัพยากรอันเป็นเสมือนฐานชีวิตของชุมชนได้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ขบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทั้ง ป่า ดิน น้ำ ที่อาศัยวัฒนธรรม องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถูกผลิตซ้ำ ถูกรื้อฟื้นขึ้น เป็นนวัตกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความมั่งคั่ง ความลึกซึ้งของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ได้นำเข้าในเรื่องของภูมิปัญญาตะวันตก และหาใช่ความล้ำหลังไม่ ตรงข้ามกลับเป็นความเชื่อที่ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจในระบบการพึ่งพากันของมวลสรรพสิ่ง มีส่วนเกื้อกูลกัน ให้อยู่ในกรอบแห่งความพอดีอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนยาว

นานสืบไป

บวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ ไม่ได้เป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้น หากเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านผ่านพิธีกรรม ซึ่งเกิดบทเรียนที่สำคัญได้แก่

การรวมกลุ่มของชาวบ้าน เนื่องจากการที่แต่ละชุมชนจะทำพิธีบวชป่า หรือสืบชะตาแม่น้ำได้ต้องผ่านกระบวนการร่วมกันอนุรักษ์ดูแลผืนป่า รักษาแม่น้ำมาก่อน และกว่าจะมาเป็นผืนป่าชุมชน และการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำหรือวังปลา ชาวบ้านต้องผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ คิด ทำ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า การรวมกลุ่มกันอนุรักษ์จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการประชาคมรากหญ้าและการเกิดกฎเกณฑ์ทางสังคม

เวทีชาวบ้าน เนื่องจากก่อนที่ชุมชนจะทำพิธีบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำได้ ชาวบ้านต้องมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือถึงวิธีการสร้างสำนึกในการหวงแหนธรรมชาติ วิธีการแบบนี้จะช่วยให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ และหาทางออกเพื่อนำไปสู่การจัดการใหม่

การระดมทุน กระบวนการบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ เปิดโอกาสในการระดมทุนเพื่อการจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ นอกจากนี้การระดมทุนยังหมายถึง ทุนที่เป็นเมล็ดพันธุ์ กล้าไม้ และพันธุ์ปลา อันเป็นทุนที่จะนำไปสู่การเพาะพันธุ์สู่ธรรมชาติมากขึ้น

การรื้อฟื้นทุนทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนร่วมกันสืบสาน ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาปรับใช้ใหม่

การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นกระบวนการที่ทำให้ คนต่างวัย ต่างชุมชน ต่างเชื้อชาติ มาร่วมกันกระทำพิธีและเป็นสักขีพยาน ที่สำคัญได้สร้างวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันและการตอบแทน เช่น การ แบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และแบ่งปันความดีให้กัน เมื่อชุมชนใด มีกิจกรรมก็จะไปร่วม เพื่อเป็นการตอบแทนคุณความดีที่ได้กระทำร่วมกัน เกิดการยึดโยงเป็นเครือข่ายการดูแลช่วยเหลือและอนุรักษ์ธรรมชาติ ร่วมกัน

การเรียนรู้และยึดโยงเป็นเครือข่าย การบวชป่าสืบชะตาแม่น้ำ เป็นหนึ่งในกิจกรรมหลายๆ กิจกรรม เพื่อสร้างสำนึกรักษาระบบชาติ ในการ จัดกิจกรรมอนุรักษ์ต่างๆ จะมีการช่วยเหลือกัน มีการศึกษาดูงาน แลก เปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายและยึดโยงความ สัมพันธ์ไว้อย่างเหนียวแน่น

ท้ายที่สุดการบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำยังสร้างสุขภาวะให้เกิดขึ้น อีกด้วยเพราะภายหลังจากการใช้ร่างกายในการรักษาธรรมชาติแล้ว จิตวิญญาณแห่งสำนึกจากการที่เห็นธรรมชาติกลับคืนสู่ความสมดุล ยังนำมาซึ่งปิติสุข ที่เห็นความสมัครสมานสามัคคี ความร่วมมือของคน

หลากหลายที่มา ร่วมกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ โดยรวมต่อชุมชนและ
ประเทศชาติด้วย

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ประธานมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน

ที่อยู่ 96 ซอย 1 อรัญญาวาส ตำบลในเวียง อำเภอเมือง

จังหวัดน่าน 55000 โทรศัพท์ 054-772530

วิถีชุมชนกับการใช้ประโยชน์จากป่า; กรณีจังหวัดน่าน

ปานจิตร สายรอกำ

ถนัด ไบยา

น่านเป็นจังหวัดหนึ่ง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ ทั้งชุมชนพื้นที่สูง และชุมชนพื้นราบ ที่เรียกตัวเองว่าคนพื้นเมือง ดำรงเผ่าพันธุ์มาหลายชั่วอายุ และด้วยโลกทัศน์ที่เคารพต่อธรรมชาติ ชุมชนจึงมีวิถีที่ผูกพันกับป่าโดยได้อาศัยป่าในฐานะของผู้ให้ปัจจัยสี่

ป่าจึงผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนที่นี่เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหาร และสรรพสัตว์อยู่มากมาย ดังมีคำกล่าวของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนว่า “ในอดีตหากเดินเข้าไปป่า เมื่อสะดุดล้มลง มือถือเห็ด

ปากคาบหน่อไม้ เมื่อกัมดูสิ่งที่ทำให้สะอาด นั่นคือ ภูเขาเล็มใหญ่"

เมื่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนชนบทเปลี่ยนแปลงไป โดยอิทธิพลจากภายนอก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เลื่อมโทรมลง ส่งผลให้การดำรงชีวิตและระบบความสัมพันธ์ของชุมชน เปลี่ยนไป ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการเคลื่อนไหวของชุมชนที่ลุกขึ้นมา พิทักษ์ปกป้องทรัพยากรอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง ด้วยความรัก และการมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนในนาน ซึ่งมีถึง 258 เครือข่ายกระจายอยู่ทั่วในจังหวัดน่าน

แต่ละที่มีการจำแนกพื้นที่การดูแลรักษาป่าออกเป็น พื้นที่ป่าต้นน้ำหรือป่าดงดิบ ซึ่งชุมชนมีกฎกติกาอย่างเคร่งครัด เป็นป่าอนุรักษ์ ห้ามตัดไม้ พื้นที่ป่าใช้สอย เป็นป่าที่อยู่ใกล้ชุมชน ชาวบ้านแบ่งพื้นที่ไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีเงื่อนไข เป็นพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ขณะเดียวกัน ชุมชนที่ร่วมกันดูแลรักษาป่าก็ได้ประกาศชัดแจ้งว่า "ป่าคือแหล่งอาหารและความมั่นคงของชีวิต"

ตัวอย่าง การวางแผนการใช้ประโยชน์จากป่าของเครือข่ายป่าชุมชน จ.น่าน ถือเป็นการเกื้อกูลกันระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม ดอกผลจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เป็นสิ่งตอบแทนที่ธรรมชาติได้มอบให้แก่ผู้ที่ดูแลรักษา ทั้งประโยชน์ที่ได้ทางตรงและทางอ้อมคือ

ความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยแม่เป็นผู้ที่สืบบทบาทในครอบครัว ในการพึ่งพาอาหารจากธรรมชาติเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ทุกฤดูกาล นอกจากป่าเป็นแหล่งอาหารของชุมชนแล้ว ชาวบ้านยังเก็บของป่าขาย เช่น ใบตอง เห็ด ผักหวาน รวมทั้งแมลงต่างๆ โดยชาวบ้านไม่ได้ลงทุน นอกจากนั้นชุมชนยังใช้ประโยชน์จากป่าด้านสมุนไพร ด้วยสภาพป่าที่ พื้นที่สภาพ ยังมีผลต่อการกลับคืนมาของแหล่งสมุนไพร และมีผลต่อการเรียนรู้ของชุมชนดังนี้

องค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้าน และการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ เช่น การถ่ายทอดการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การปรุงยา การนวด อบ ประคบ อีกทั้งยังทำให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้พูดคุย อีกทั้งยังผ่อนคลายความรู้สึกลึบได้ทีเดียว กลับมีชีวิตชีวา และมีรายได้จากการทำกิจกรรมร่วมกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ เด็ก เยาวชน พ่อบ้าน แม่บ้าน มีความสนใจศึกษาและสำรวจชนิด แหล่งที่อยู่ของสมุนไพร และได้ขยายพันธุ์เพาะปลูก ในสวนใกล้บ้าน ด้านประโยชน์ใช้สอย ชาวบ้านสามารถใช้ไม้จากป่าเพื่อสร้างบ้าน หรือใช้เพื่อการสาธารณสุขประโยชน์ร่วมกัน เช่น ซ่อมแซม วัด โรงเรียน และเหมืองฝาย นอกจากนี้ยังนำมาใช้มาใช้ในกระบวนการ ย้อมสีธรรมชาติ และนำไปใช้ประโยชน์ในการทำอาหารและขนมหวาน

ได้อีกด้วย

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่กล่าวถึง เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เป็นชีวิตที่ให้ชีวิต คือ คนได้ให้การดูแลรักษาป่า ขณะเดียวกันป่าและมวลสิ่งมีชีวิตในป่าก็ให้อาหารและประโยชน์แก่มนุษย์ กระบวนการดำรงรักษาป่าเพื่อให้คนอยู่ร่วมกับป่า จึงเกิดผลดีและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เกิดพลังในการริเริ่มการปกป้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับต้นทุนเดิมที่มีอยู่ชุมชน ทั้งในมิติของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสำนึกร่วมกัน

จากแนวความคิดนำสู่การปฏิบัติ เกิดการถกทอเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ร่วมกันพิทักษ์ป่าผืนใหญ่ในลุ่มน้ำ่าน ด้วยสำนึกที่ว่าธรรมชาติไม่ใช่เป็นเพียงแหล่งปัจจัยสี่ ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่เป็นบ่อเกิดแห่งองค์รวมของระบบคุณค่า รวมทั้งสำนึกและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บนพื้นฐานของการเคารพในความเป็นมนุษย์ จึงนำมาสู่ความสมบูรณ์และความยั่งยืนของธรรมชาติ

ความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับป่า มีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก ป่าอยู่รอดเพราะคนรวมป้องกันฟื้นฟู ลัตว์อยู่ได้เพราะมีป่าเป็นที่อยู่อาศัย ลัตว์น้ำอยู่ได้เพราะมีแม่น้ำ ที่สำคัญคนอยู่รอดเพราะมีป่าเป็น

แหล่งอาหารที่ได้หล่อเลี้ยงสรรพชีวิตให้อยู่รอดได้

จากบทเรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ร่วมอนุรักษ์ป่า จึงเป็นทางออกที่เป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดชีวิตที่ดี มีสุข และการพึ่งตัวเอง ชุมชนเกิดการปรับตัวอย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยรวมกลุ่มกันหาทางออก เพราะการรวมกลุ่ม ทำให้เกิดพลัง สามารถฝ่าวิกฤติ โดยใช้พลังความสามารถที่มีอยู่อย่างสร้างสรรค์ได้

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณสมคิด แหวนคำ

ที่อยู่ 96 ซอย 1 อรัญญาวาส ตำบลในเวียง

อำเภอเมือง จังหวัดน่าน 55000

โทรศัพท์ 054-772530

ประชาสวัสดิการชุมชน ตำบลน้ำเกี๊ยน

ปานจิตร สายรอดคำ

ถนัด ไบยา

น้ำเกี๊ยน ตำบลเล็กๆ ในเขตการปกครองของ กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มี 5 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 2,820 คน ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อาศัยลำนน้ำเกี๊ยนอันเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงชุมชนมาช้านาน มีวิถีการดำรงชีวิตที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผูกพันกันด้วยระบบเครือญาติ

น้ำเกี๊ยน เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีกระบวนการพัฒนาตนเองมาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากปัญหาการพนัน การตัดไม้ทำลายป่า และปัญหา ยาเสพติด จนเป็นวิกฤติของชุมชน ผู้นำชุมชนร่วมกับชาวบ้านจึงพัฒนา วิกฤติเป็นโอกาสการเรียนรู้ การผนึกกำลัง เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

โดยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และ
สถานื่อนามัย (บวรส.) ในการแก้ไขปัญหาเสพติด และการพนัน เช่น
หากครอบครัวใดจำหน่าย หรือเสพยาเสพติด คณะกรรมการจะว่า
กล่าวตักเตือน หากยังไม่เลิกจำหน่าย ไม่เลิกเสพ ทางชุมชนก็ใช้มาตรการ
ของชุมชน คือ ทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานื่อนามัย จะประสาน
ความร่วมมือโดยยกเลิกสวัสดิการที่เคยได้รับต่อสมาชิกในครอบครัว ทั้ง
ทุนการศึกษาบุตรหลาน และในยามเจ็บป่วยทางสถานื่อนามัยก็ตัดสิทธิ
บัตรประกันสุขภาพ หรือกรณีเกิดการตาย ทางวัดก็ไม่รับนิมนต์ กลุ่ม
แม่บ้าน ผู้นำชุมชน ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นของ
หน้าหมู่ เป็นต้น

การใช้มาตรการชุมชน หรือการออกกฎหมู่ เป็นมาตรการที่เกิด
จากความพร้อมเพรียง การเอาใจใส่ของประชาคมตำบล และพบว่าจำนวน
ผู้เสพ และผู้ขายลดลง และเลิกขาย เลิกเสพในที่สุด หากไม่กลับทำผิด
กฎชุมชนอีก เมื่อเวลาผ่านไป คณะกรรมการตำบลก็คืนสิทธิกลับเข้าสู่
สังคมตามปกติ

ความสำเร็จในการจัดการปัญหาของชุมชนตำบลน้ำเกียน เกิดจาก
ความร่วมมือร่วมใจของทุกส่วนที่พร้อมใจกันเรียนรู้และร่วมกันทำงาน
มานาน และที่น่าสนใจชุมชนไม่ได้เริ่มต้นที่การใช้มาตรการทางสังคมใน

การใช้กำลังบังคับ แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยระยะเวลาหลายปี เพื่อทำความเข้าใจ ศึกษาชุมชนและพยายามทำงานส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา ให้โอกาสการพัฒนาอาชีพทางเลือก และใช้มาตรการทางสังคมเป็นขั้นสุดท้าย

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตำบลน้ำเกีฮ่น เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เนื่องจากปัญหาที่ร่วมกันแก้ไขเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ดังนั้นกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันทำจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต เป็นพลังในการขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ เมื่อมีโอกาสได้พูดคุย มีเวทีเพื่อทบทวนสาเหตุและรากเหง้าแห่งปัญหาร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหาหาแนวทางแก้ไข และลงมือปฏิบัติ แล้วกลับมาทบทวนวิเคราะห์ เพื่อสรุปบทเรียนสำหรับหาแนวทางต่อไป ผลพวงจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนยังช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างตรงจุด และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นรูปธรรมชัดเจนในพื้นที่ ที่ไม่เคยหยุดนิ่ง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

บทเรียนของปัญหาที่ชุมชนน้ำเกีฮ่น นับเป็นภูมิปัญญาในการจัดการที่เกิดจากการปมพะงะที่ได้ยื่นหยัด ต่อสู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นมากกว่า 10 ปี ความสำคัญของกระบวนการทำงานในชุมชนตำบลน้ำเกีฮ่น

เกิดจากความตื่นตัวที่จะเรียนรู้ร่วมกัน และเมื่อเรียนรู้แล้วสามารถแก้
ปัญหาในชุมชนได้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการใช้พลังชุมชน พลัง
ปัญญา และพลังวัฒนธรรมชุมชน ในการจัดการชุมชนใหม่ ซึ่งเชื่อมโยง
เรื่องราวต่างๆ เข้าด้วยกัน เกิดการสร้างความสมานฉันท์ในเครือญาติ
พวกพ้อง และความรักถิ่น เป็นสิ่งร้อยรัดถักทอการอยู่ร่วมกันเป็น
ประชาสวัสดิการในชุมชน มีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง สามารถปกป้องตนเอง
ครอบครัว และชุมชนจากอบายมุขได้อย่างปลอดภัย และมีความอยู่เย็น
เป็นสุข

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณคำมูล ดีพรมกุล

ที่อยู่ ตำบลน้ำเกีฮัน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 55000

โทรศัพท์ 054 - 708887

กลยุทธ์ “ความรักกำจัดสารเคมี” ที่โรงเรียนบ้านป่าถ่อน

มานิตย์ พรหมเสน

สุเวศน์ อินสันทราย

ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดินและการหล่อเลี้ยงของ
สายน้ำหลายสาย ในพื้นที่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย พืชผลการ
เกษตรหลากหลายชนิดมิให้เห็นตลอดเส้นทางระหว่างจังหวัดเชียงใหม่
เข้าสู่จังหวัดเชียงราย ในความสดเขียวขจีหลากสีส้มของพืชผัก ผลไม้
เหล่านั้น ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นพืชไร่ญาติ

เหตุที่ได้ชื่อว่า “พืชไร่ญาติ” เนื่องจากพืชดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ
ต่อต้านทุนการผลิต และการใช้สารเคมีที่นอกจากจะก่อผลเสียต่อสุขภาพ
ของผู้คนและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อวิถีความสัมพันธ์ของ

คนในชุมชนแบบดั้งเดิมที่เป็นความสัมพันธ์กับเครือญาติ มีการ "เอามือเอาวัน" (การลงแขก) ดั้งเดิมมีคำกล่าวว่า "พริกบ้านเหนือ เกือบบ้านใต้" ที่ค่อยๆ เลือนหายไป พร้อมกับการทำเกษตรเชิงกระแสที่ได้ฉายาใหม่ว่า "พืชไร่ญาติ" นั่นเอง

นอกจากผลกระทบทางด้านสังคมแล้ว สถิติของพื้นที่การเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเฉพาะที่อำเภอแม่สรวยมีการปลูกข้าวโพดถึง 52,486 ไร่ (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2548) ซึ่งมากกว่าพื้นที่การปลูกข้าวกว่า 20,000 ไร่ และมากกว่าพืชตระกูลอื่นถึง 1,300 ไร่ นั่นหมายถึงปริมาณการใช้สารเคมีในพื้นที่การเกษตรดังกล่าวที่เพิ่มขึ้น

แม้ว่าจะเกิดความวิตกกังวลต่อข้อมูลดังกล่าวมากเพียงใดก็ตาม แต่ประกายแห่งความหวังยังมีอยู่เสมอ อาจารย์พรพรรณ นามวิรัตน์ จากโรงเรียนบ้านป่าถ่อนได้จุดประกายและให้ข้อมูลว่า "ทางโรงเรียนบ้านป่าถ่อน เล็งเห็นว่าพื้นที่รอบๆ โรงเรียนมีการใช้สารเคมีจำนวนมาก จึงพยายามคิดค้นหารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมจนนำมาสู่การให้นักเรียนเป็นผู้สำรวจข้อมูลการใช้สารเคมี และให้นักเรียนเป็นผู้นำผลการศึกษาไปแจ้งให้ผู้ปกครองของนักเรียนทราบ"

อาจารย์เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับให้นักเรียนได้ศึกษาถึงสภาพปัญหา และผลกระทบของการ

ใช้สารเคมีที่ผู้ปกครองนักเรียนใช้ในไร่นา

จากการสำรวจเกษตรกรทั้งหมด 125 คน พบว่ามีปริมาณการใช้สารเคมีรวม 384,400 ลิตร รวมเวลาที่ฉีดพ่นทั้งหมด 4,422 ชั่วโมง เคมีเกษตรสำคัญๆ ที่เกษตรกรใช้ในพื้นที่มากที่สุดได้แก่ กรัสม็อกโซน โดยพบปริมาณการใช้ถึง 150,940 ลิตร รองลงมาคืออาทราซอล 80 ปริมาณการใช้ 53,620 ลิตร และกรโพลีเอท มีปริมาณการใช้ 26,680 ลิตร

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่เป็นผลกระทบจากการใช้สารเคมีของชาวบ้านคือ ภายหลังจากที่เกษตรกรใช้สารเคมีแล้วต่างก็หึงเศษขวดกระป๋อง กล่อง หรือภาชนะบรรจุสารเคมีต่างๆ บริเวณไร่นา โดยไม่ได้จัดเก็บหรือทำลายวัตถุเคมีเหล่านั้นอย่างถูกต้อง

อาจารย์พรพรรณและโรงเรียนบ้านป่าถ่อนไม่หยุดนิ่งเพียงแค่การรับรู้ข้อมูลเท่านั้น หากแต่ได้พยายามหาจุดสนใจของผู้ปกครองซึ่งโดยสามัญสำนึกแล้ว จะต้องรักและห่วงลูกหลานอยู่แล้ว ดังนั้นในปี 2544 ทางโรงเรียนจึงได้ขอความร่วมมือจากอนามัยชุมชนมาตรวจสอบสุขภาพของนักเรียน และผลจากการตรวจเลือดเด็กนักเรียนจำนวน 54 คน พบว่ามีเพียงคนเดียวที่ไม่มีสารตกค้างในเลือด เนื่องจากพ่อแม่ไม่ทำการเกษตร แต่มีอาชีพรับจ้างนอกชุมชน และเด็กคนนี้ไม่รับประทานผักจากผลการสำรวจดังกล่าว ทำให้ทราบว่าเป็นเด็ก 7 คนตกอยู่ในภาวะเสี่ยง

มาก เนื่องจากชอบติดตามพ่อแม่ที่เป็นเกษตรกรเข้าไปในไร่ขณะที่ใช้สารเคมี

จากผลการสำรวจดังกล่าว อาจารย์พรพรรณจึงได้ให้ความรู้เพิ่มเติมกับนักเรียน และให้นักเรียนนำผลการสำรวจกลับไปบอกพ่อแม่ของตนเองว่า "ปริมาณสารเคมีที่ตกค้างในเลือดของลูกเป็นผลมาจากการที่พ่อแม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตรนั่นเอง"

วิธีการดังกล่าวทำให้เกิดจุดพลิกเปลี่ยนพฤติกรรมของพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียน ให้หันมาตระหนักถึงผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อลูกจากการใช้สารเคมี นั่นจึงเป็นที่มาของบทสรุปจากอาจารย์พรพรรณและโรงเรียนว่าใช้ "ความรักกำจัดสารเคมี"

สืบเนื่องจากกลยุทธ์ใช้ความรักกำจัดสารเคมี อาจารย์พรพรรณและโรงเรียนบ้านป่าถ่อนได้ฉวยจังหวะต่อยอดด้วยกลยุทธ์เชิงรุก ในการให้เด็กนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นศูนย์กลาง โดยกำหนดหลักสูตรสอนในชั้นเรียนที่ชื่อว่า "หลักสูตรระบบนิเวศน์ในนาข้าวและแปลงผัก" ซึ่งอาจารย์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าวว่า "เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตร จะเริ่มฝึกให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับวิธีการเรียนที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง รู้จักวิธีการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการเรียนรู้จากห้องเรียนธรรมชาติ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่ง

ข้อมูลจริงๆ เก็บตัวอย่างมาศึกษาทดลอง ตั้งสมมุติฐาน เพื่อค้นหาคำตอบ เป็นการมุ่งเน้นให้เกิดทักษะการสังเกต การวิเคราะห์ ตลอดจนถึงการตัดสินใจ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้จะมีศูนย์กลางการเรียนรู้ที่นักเรียนนั่นเอง”

หัวใจสำคัญของหลักสูตรระบบนิเวศในนาข้าวและแปลงผักของโรงเรียนบ้านป่าถ่อน ถือได้ว่าเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนจะเป็นผู้ร่วมเรียน เป็นแหล่งข้อมูลของนักเรียน และปัญหาเรื่องสารเคมีก็เป็นปัญหาของชุมชนด้วย ดังนั้น หลักสูตรนี้จึงมุ่งให้สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ

การมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ทำให้หลักสูตรดังกล่าวสามารถสร้างให้ทุกภาคีความร่วมมือในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันทุกกระบวนการ และทุกฝ่ายต่างเห็นว่า หลักสูตรดังกล่าวจะสามารถเป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านในพื้นที่ลดการใช้สารเคมีลงได้อย่างต่อเนื่อง

ดังที่พ่อหลวงถนอม รัตนะ ผู้ใหญ่บ้านป่าถ่อนเล่าให้ฟังว่า “การที่โรงเรียนได้คิดค้นหลักสูตรการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน เป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะสามารถนำไปแนะนำผู้ปกครองเกี่ยวกับสารเคมีได้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ ปริมาณการใช้สารเคมีก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน การเกษตรแบบปลูกพืชหน้าแล้งประเภทกะหล่ำปลีลดลง

ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียง 2-3 รายเท่านั้น การใช้สารเคมีก็เริ่มลดลงและชาวบ้านเองก็หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพมากยิ่งขึ้น"

ความสำเร็จจากการทำโครงการเก็บข้อมูลการใช้สารเคมีที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมนี้ ทำให้คณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าถ่อน ได้รับเชิญให้ไปร่วมแสดงผลงานระดับประเทศที่ประเทศมาเลเซียเมื่อต้นปี 2546 ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมขององค์การระหว่างประเทศอย่าง PAN WHO และ FAO

ณ วันนี้โรงเรียนบ้านป่าถ่อนจึงเป็นจุดปฏิบัติการของการเรียนรู้ที่ยืนหยัดท่ามกลางกระแสฟ้าไร้ญาติอย่างไม่เกรงกลัวต่อสารเคมีใดๆ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณพรพรรณ นามรัตน์

ที่อยู่ โรงเรียนบ้านป่าถ่อน อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

โทรศัพท์ 01-387-1698

คุณรัชну คำแสนยศ

ที่อยู่ วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเชียงราย สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประมง

271 ม. 6 บ้านปางหลวง ต.เวียงชัย อ.เวียงชัย จ.เชียงราย 57210

โทรศัพท์ 053-768777 หรือ 053-600560-2

สื่อท้องถิ่นกับสุขภาพะชุมชน

รุ่งนภา มาลารัตน์
ประนอม พานิช
บรรพต วัจวล

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรจนต้องได้รับการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ที่จะเข้ามาร่วมดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับอาหารที่ปลอดภัยไร้พิษ และมีวิถีชีวิตที่ปลอดภัย นั่นคือที่มาของสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย และสื่อมวลชนท้องถิ่น องค์กรและบุคลากรที่มีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อสุขภาพะของประชาชน

เมื่อสื่อมวลชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมเป็นทีมงานกับสมัชชาสุขภาพเชียงราย การดำเนินงานทั้งสองส่วนได้เห็นทิศทางการทำงานขับเคลื่อนให้หลากหลายขึ้น จากเดิมเน้นที่ภาคราชการเป็นส่วนใหญ่ ก็เริ่มมีการเชื่อมร้อย

กับภาคส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในนามของประชาคม โดยเฉพาะการมี "ประชาคมเครือข่ายพลังชุมชนจังหวัด" องค์การที่มีประสบการณ์เรื่องการขับเคลื่อนภาคประชาชน

ด้วยเหตุนี้เอง สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายจึงมีความเข้มแข็งขึ้นโดยลำดับ สังเกตได้จากกระบวนการดำเนินการจัดประชุมเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2547 ณ ห้องประชุม ชั้น 5 สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ที่มีหัวข้อการจัดคือ "ชาวเชียงรายร่วมใจผลิต เกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย ชีวิตปลอดภัย" มีการวางกรอบแนวทางการทำงานด้านต่างๆ เพื่อสนับสนุนประเด็นของสมัชชาสุขภาพอย่างชัดเจน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาปัจจัยเสี่ยงหรือภาวะคุกคามทางสุขภาพจากระบบเกษตรที่ใช้สารเคมี จากนั้นจึงวิเคราะห์และสะท้อนปัญหาของการเจ็บป่วยของเกษตรกร ผู้ผลิตและผู้บริโภคต่อการค้นหาทางเลือกต่างๆ และการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ของเกษตรกรปลอดภัยอาชีพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ทั้งผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค

ที่สำคัญ สื่อมวลชนหลายแขนงได้สนใจและให้ความสำคัญสนับสนุนการดำเนินงานในเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพของชาวเชียงรายจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร เช่น การสนับสนุนการผลิตสื่อ จัดทำ

สติ๊กเกอร์บรรจุข้อความหลักของการจัดสัมมนาสุขภาพ การกระจายผ่าน
ตัวบุคคล เวทีสาธารณะ และพยายามเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านช่องทาง
ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ในการดำเนินงานของสื่อมวลชนกับสัมมนาสุขภาพจังหวัด
เชียงราย มีการดำเนินงานที่เด่นชัดอยู่ 3 ช่วง ช่วงแรก ก่อนการจัด มีงาน
เผยแพร่ประเด็นของการจัดงานผ่านสื่อทุกประเภทในจังหวัดเชียงราย
อย่างต่อเนื่อง มีการนำเสนอบทความสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
สัมมนาสุขภาพในสื่อสิ่งพิมพ์และคลื่นวิทยุ ช่วงที่สอง ระหว่างการจัดงาน
สัมมนาสุขภาพ มีถ่ายทอดสดการจัดสัมมนาสุขภาพเชียงรายทางสถานี
วิทยุกรมประมง และสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน จังหวัดเชียงราย FM
103 MHz และร่วมเสวนาเพื่อค้นหาทางออกร่วมกัน มีเอกสารเผยแพร่
ให้สื่อมวลชนที่มาร่วมงานสามารถนำไปเผยแพร่ต่อได้ทันที อีกทั้งยัง
กำหนดปฏิญญาร่วมกันในการทำงานให้ต่อเนื่องต่อไปอีก ช่วงที่สาม
หลังจากการจัดสัมมนาสุขภาพแล้ว ได้เข้าร่วมทำงานเป็นคณะทำงาน
อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นจุดเด่นที่สุดของสื่อท้องถิ่น
ในเวทีสัมมนาสุขภาพจังหวัดเชียงราย

ภาพความสำเร็จเหล่านี้ สืบผลมาจากการร่วมแรงร่วมใจสาน
ศรัทธาของทุกภาคส่วนและทุกคณะทำงาน ที่ต่างหวังใจให้ประชาชนใน

จังหวัดเชียงใหม่มีสุขภาพที่ดีขึ้น แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่า ประเด็นของสังคมสุขภาพที่เกิดการขานรับจากผู้คนในสังคมที่หันมาสนใจ และตระหนักเรื่องสุขภาพหรือเรื่องสุขภาพนั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้เพราะการจุดประกายของ "สื่อมวลชนท้องถิ่น" นั่นเอง หากไม่ได้สื่อมวลชนที่ให้ความสำคัญกับคนในชุมชน ไม่มีสื่อที่ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โอกาสที่คนทั่วไปจะรับรู้และตระหนักในเรื่องของสุขภาพตนเองก็อาจเป็นแค่ความฝันเท่านั้น

การเข้ามาร่วมด้วยช่วยกันขับเคลื่อนสังคมสุขภาพอย่างเต็มตัวของสื่อท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้เป็นเรื่องที่ง่ายเลย ต้องเกิดจากการก่อเกิดจิตสำนึกร่วมของสื่อมวลชนท้องถิ่น ที่เกิดจากการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย ซึ่งสั่งสมมาเป็นลำดับก่อนการเกิดสังคมสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่ และโยงใยประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมอย่างสมบูรณ์ในช่วงของการดำเนินงาน รวมถึงการดำเนินงานในลักษณะของประชาสังคม ซึ่งมาจากองค์กรทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมแสดงบทบาทและวิธีการทำงาน ในแต่ละเหตุการณ์ได้อย่างเหมาะสม มีการแบ่งบทบาท หน้าที่ ภารกิจได้อย่างชัดเจน ประสานความร่วมมือด้วยดีบนพื้นฐานความสัมพันธ์เชิงราบ มีความสมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูลและให้เกียรติกันอยู่เสมอ

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันระหว่างหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในการดำเนินงาน นอกจากจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มแล้ว ยังสามารถช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกันได้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาบทบาทที่เหมาะสม มีความเป็นพลวัตตลอดเวลาและสามารถปรับเปลี่ยนกลวิธีการดำเนินงานตามสถานการณ์ โดยมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ การประสานงานที่ดีภายใต้บทบาทของผู้ประสานงานที่มีความสามารถ คือ คุณงามนิตย์ ราชกิจ ผู้ประสานงานหลักสมัชชาสุขภาพที่ทำให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมมือกันได้

การรวมตัวของคนสื่อมวลชนท้องถิ่นเล็กๆ แต่โดดเด่น ยึดหลักการ และเชื่อมั่นในพลังการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและชุมชน มีความพยายามที่จะบอกกับสังคมว่า สื่อท้องถิ่น ไม่ได้หมายความว่าคนทำสื่อเท่านั้น แต่รวมถึงคนท้องถิ่นจากหลายสาขาอาชีพ ซึ่งเป็นผู้ริโภคสื่อด้วย จากสื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มคนทำงานทั้งหมด แม้จะเป็นสื่อเล็กๆ แต่มีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อส่วนรวม พยายามต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้บทบาทสื่อเพื่อการพัฒนา เป็นบทบาทใหม่ของคนทำสื่อ และเป็นพลังทางปัญญาใหม่ของคนในท้องถิ่น ปรากฏการณ์จิตสำนึกสาธารณะ ในการทำงานด้านการสร้างสุขภาพของชุมชน ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของคนวงการสื่อ เป็นการเสริมสร้างระบบคิดและ

พลังทางปัญญาที่สำคัญยิ่ง และสื่อจะเป็นพลังทวีคูณในการขยายแนวคิดเรื่องสุขภาพชุมชน ไปสู่ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวาง

การผนึกกำลังกันเป็นเครือข่ายสื่อท้องถิ่นเพื่อสุขภาพชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาคมสุขภาพ เปิดภาพแห่งความจริงของท้องถิ่นให้กว้างและชัดเจนขึ้น และสามารถชักจูงผู้คนตัวเล็กๆ ของสังคมที่มีจิตสำนึกแห่งการพึ่งตนเองทั้งของปัจเจกชน ชุมชน เพื่อให้มีรากฐานที่แข็งแกร่ง การทำงานสื่อสารทางสังคมไม่ใช่ในฐานะแค่นำเสนอข่าวเท่านั้น แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ จะช่วยกันสร้างสรรค์สุขภาพของประชาชนให้มีสุขภาพะ

นับได้ว่าสื่อมวลชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายได้สร้างความสำเร็จเล็กๆ ของสื่อ เพื่อสุขภาพชุมชน ท่ามกลางกระแสของลัทธิบริโภคนิยม เป็นสิ่งที่ควรค่าในการศึกษาเรียนรู้ของคนทำสื่อและผู้บริหารสื่ออย่างยิ่ง

เส้นทางข้างหน้าของสื่อมวลชนท้องถิ่นยังอีกยาวไกล การต่อสู้เพื่อสุขภาพที่ดีของประชาชน ไม่ได้อยู่ที่การแย่งชิง วิวาท หรือทำสงครามด้วยอาวุธร้ายแรง แต่การต่อสู้ในอนาคตเราต้องต่อสู้ด้วยพลังปัญญา ท่ามกลางความอ่อนแอของสังคมไทยในปัจจุบัน

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณงามนิตย์ ราชกิจ

สำนักงานสาธารณสุขเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ 053-711403 หรือ 09-7554711

คุณสุเวศน์ อินสันทราย หรือ คุณรัชฎู คำแสนยศ

วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเชียงใหม่ สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประมง

271 ม. 6 บ้านปงหลวง ต.เวียงชัย อ.เวียงชัย จ.เชียงใหม่ 57210

โทรศัพท์ 04-6117595

ม่อนแสงดาว

โรงเรียนธรรมชาติศึกษาของเด็กน้อยแห่งดอยสูง

ระวีวาร ชัยมูล

โรงเรียนทางเลือก สถานศึกษาซึ่งมีปรัชญาแนวคิด และวิธีการเรียนการสอนแตกต่างจากสถาบันการศึกษาของรัฐ ในประเทศไทยนั้น หากไม่นับโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ๆ ซึ่งค่าเล่าเรียนแพงแสนแพงแล้ว ยังมีโรงเรียนอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นทางเลือกทางออกสำหรับเด็ก ๆ ที่ยากจนและด้อยโอกาส นอกจากโรงเรียนหมู่บ้านเด็กใน จ.กาญจนบุรี ที่เป็นที่รู้จักกันดีแล้วนั้น ในภาคเหนือยังมี ม่อนแสงดาว โรงเรียนทางเลือกสำหรับเด็กหญิงใน จ.เชียงราย

สมาคมสร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อมหรือเดิมคือ โครงการนิเวศน์ชุมชน ซึ่งปฏิบัติงานด้านนิเวศน์ชุมชน การรักษาทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า และเกษตรอินทรีย์ ร่วมกับพี่น้องเกษตรกรในเขตจังหวัดเชียงราย

และพะเยามาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2530 ได้ก่อตั้งโรงเรียนม่อนแสงดาวขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2541 ด้วยความช่วยเหลือจากที่ปรึกษาคณะกรรมการ อันได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการจำนวนหนึ่ง เช่น ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวช วัฒลี ศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว ศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นต้น

จากการดำเนินงานของสมาคมพบว่า ปัญหาต่างๆ ในชุมชนล้วนมีรากเหง้าเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากไร้ของเกษตรกร ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปัญหาโสเภณี ยาเสพติด ความเสื่อมทางคุณค่า ศาสนา สิ่งต่างๆ เหล่านี้เริ่มก่อตัวหลังจากแผนพัฒนาฉบับที่หนึ่งเป็นต้นมา ซึ่งมุ่งหมายไปที่ความเจริญทางวัตถุ โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุน เริ่มต้นระบบกลไกแบบเคมีเชิงเดี่ยวเพื่อหวังผลกำไรสูงสุด มีระบบการศึกษาที่มุ่งป้อนคนเข้าสู่ระบบบริษัท โรงเรียนรัฐเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อเป็นฟันเฟืองตัวหนึ่งในระบบ

คุณเทวินทร์ อัครศิลากุล ผู้อำนวยการ และผู้ก่อตั้งได้พบเห็นปัญหาเหล่านี้ในพื้นที่ปฏิบัติงานโดยความรุนแรงของปัญหามักจะอยู่ในกลุ่มชาวเขา หรือชนเผ่าบนดอยสูง ซึ่งยากจน และขาดโอกาสแทบจะทุกด้าน ส่วนเด็กๆ เขาวชนบนที่สูงนั้นก็มักไม่ได้รับการศึกษา เนื่องจากยากจนและอยู่ห่างไกล

ราวปีพ.ศ.2532 สมาคมจึงได้เริ่มให้มีการมอบทุนการศึกษา แก่เด็กหญิงชนเผ่า ด้วยเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการพลัดเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี นอกเหนือจากความต้อโอกาสด้านอื่นๆ ทว่าหลังจากมอบทุนไปนับพันรายก็พบว่าไม่ใช้การแก้ที่ต้นตอปัญหา เนื่องจากยังคงเป็นการส่งเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาที่บกพร่องเช่นเดิม ดังนั้น จึงคิดริเริ่ม ก่อตั้งโรงเรียนเด็กม่อนแสงดาวขึ้น บนหลักกิโลเมตรที่ 28 เชียงราย-เทิง แยกซ้ายสู่บ้านจำบอน 3 กิโลเมตร สู่หมูดอยกิวช้างคับ อันเป็นที่ตั้งศูนย์เกษตรธรรมชาติ บ้านพัก ศูนย์ฝึกอบรม และโรงเรียนประจำสำหรับเด็กหญิงนั่นเอง

คุณเทวินทร์ หรือ "พ่อต๋ม" ของเด็กๆ ได้ศึกษาดูงานจากโรงเรียนทางเลือกต่างๆ ที่มีในประเทศ รวมทั้งเรียนรู้จากผู้ดำเนินงานมาก่อน ในที่สุดก็ได้เปิดโรงเรียนขึ้นเป็นกระท่อมไม้ไผ่ ปูฟาก กลางป่า บนที่ดินที่ได้รับบริจาคมาจากคุณศรีสุข ดารานนท์ กรรมการสมาคม

ม่อนแสงดาว สอนวิชาสามัญโดยอ้างอิงกับหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ส่วนวิชาพื้นฐานชีวิตนั้น เน้นสอนเรื่องคุณค่าทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม อีกรหัสวิชาคือ พื้นฐานวิชาชีพ ได้แก่ เกษตร ศิลปะ และทอผ้า โดยยึดหลักธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง คือเคารพธรรมชาติ ผ่านการฟื้นฟูคุณค่าความเชื่อ ความเคารพในพลัง

ธรรมชาติ การอนุรักษ์ และการเกษตรอินทรีย์ ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในส่วนวิชาชีพนั้น มุ่งให้เด็กมีวิชาชีพติดตัวหลังจากเรียนจบ (มัธยมต้น-ปลาย) โดยในแง่ความเป็นชนเผ่า จึงสอนการทอผ้า ปักผ้า จากพื้นฐานที่เด็กมีอยู่แล้ว รวมทั้งบรรจุเรื่องราวแห่งที่มาของชนเผ่าในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ไม่รู้สึกว่าเป็นพลเมืองชั้นสอง มีความรักชุมชน ถิ่นฐานบ้านเกิด เข้าใจสังคมและมีความต้องการที่จะกลับไปทำงานช่วยเหลือสังคม เป็นการลดปัญหาแรงงานอพยพเข้าเมือง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาลูกโซ่ตามมา

เด็กๆ เข้ามาใหม่เรื่อยๆ ผ่านทางการสัมภาษณ์ การแนะนำจากครูในโรงเรียนประถมในพื้นที่ โดยสมาคมจะเลือกพื้นที่ที่ยากจน ห่างไกล ทุกคนเป็นเด็กหญิง อายุ 12-18 ปี เข้ามาเรียนระดับม.ต้น หรือม.ปลาย พักที่ม่อนแสงดาว ซึ่งปัจจุบันมีบ้านพักนักเรียนหลังเล็กๆ 4 หลัง รับนักเรียนได้ประมาณปีละ 30 คน เด็กๆ จะใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ปลูกผัก ปลูกข้าว ทำอาหาร ฝึกการพึ่งตนเองที่นี่ นอกเหนือจากการหัดอยู่ร่วมเป็นหมู่คณะ

การเรียนการสอนนั้น ไม่จำกัดว่าต้องอยู่ในห้องเรียน วิชาแต่ละวิชาขึ้นอยู่กับว่าครูอาจารย์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของสมาคมจะเป็นผู้ออกแบบ จุดเด่นก็คือ การที่สมาคมปฏิบัติงานด้านอื่นร่วมกับชาวบ้านชุมชน เด็กๆ

จึงมีโอกาสได้ไปศึกษาจากประชาชนชาวบ้าน จากชุมชนที่มีชีวิต และได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคม เป็นกุศโลบายการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เน้นอง
ทำงานระดับองค์การบริหารส่วนตำบล งานมหกรรมผักและ
อาหารพื้นบ้าน งานระดมทุน การประกวดวาดภาพ การประชุมเกี่ยวกับ
สิทธิเด็กและเยาวชน เด็กม่อนฯจะมีโอกาสเข้าร่วมเสมอ เป็นการเปิดโลก
ที่หากเรียนรู้ในระบบยากจะมีโอกาสพบเห็น นอกจากนั้น ที่ม่อนแสงดาว
ยังเป็นสถานที่จัดค่ายกิจกรรมต่างๆ เช่น ค่ายภาษา ศิลปะ ดนตรี ศึกษา
ธรรมชาติ ดูนก ดูดาว เนื่องจากมีพื้นที่รียอกกว่าไร่ และ 2 ใน 3 เป็นพื้นที่
ป่า ซึ่งถูกจัดเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ประกอบด้วยฐานการเรียนรู้
สำหรับเด็กม่อนฯ และเยาวชนจากแหล่งอื่นที่มาเข้าร่วม

การเรียนการสอนที่นี่เป็นไปอย่างอิสระ ไม่มีเครื่องแบบ มีวิทยากรและครูอาสาสมัครมาจากภายนอก เด็กๆ จะมีครูคอยดูแลประจำใน
ม่อนฯ อย่างน้อย 1 คน ร่วมกินนอนกับพวกเขา จนกว่าจะแยกย้ายกัน
กลับบ้านช่วงปิดเทอม

ม่อนแสงดาว ก่อตั้งมาในระยะเวลาไม่นานนัก จากความหวังของ
กลุ่มบุคคลที่ปรารถนาจะช่วยเหลือและสรรค์สร้างสังคม ด้วยความหวังของ
เด็กๆ ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา อย่างก้าวของพวกเขาอาจยังขลุกขลัก
ด้วยอุปสรรคด้านการเงินและบุคลากร แต่เด็กๆ ที่เรียนจบไป ก็เป็น

แสงดาวแห่งความหวัง บ้างกลับมาทำงานพัฒนาสังคม บ้างมุ่งหวังที่จะกลับมาเป็นครูสอนเด็กรุ่นหลัง พวกเขาเหล่านั้นเองคือแสงแห่งดวงดาว เป็นพลังใจให้ผู้สรรค์สร้าง ที่จะทุ่มเทและเป็นแบบอย่าง เป็นกำลังใจของสังคมต่อไป

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณเทวินทร์ อัครศิลากุล

ที่อยู่ 9 หมู่ 13 ต.ดอยลาน อ.เมือง จ.เชียงราย 57000

โทรศัพท์ 01-8844062

โรงเรียนม่อนแสงดาว

ที่อยู่ 9 หมู่ 13 ต.ดอยลาน อ.เมือง จ.เชียงราย 57000

โทรศัพท์ 053-600699

กลุ่มรักษ์เชียงของ สายใย สายน้ำ ปกป้องแม่น้ำโขง

มทรรณพ โคมเจลา

เชียงของเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงราย เป็นอำเภอเล็กๆ ที่มีด้านหนึ่งติดกับแม่น้ำโขง วิถีชีวิตของชาวเชียงของผูกพันอยู่กับแม่น้ำ ทั้งแม่น้ำโขงและแม่น้ำอิงที่เป็นแม่น้ำสาขา หลายปีที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับแม่น้ำโขงอย่างมาก อันเนื่องมาจากการที่จีนมีโครงการสร้างเขื่อนหลายโครงการปิดกั้นลำน้ำโขง ส่งผลให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงผันผวนไม่เป็นไปตามธรรมชาติ การขึ้นลงเป็นไปตามการเปิดประตูน้ำของเขื่อน แม่น้ำโขงแห้งผกตกในฤดูแล้ง ปลาที่มีจำนวนลดลง นอกจากนี้ยังมีโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือขนาดใหญ่ในแม่น้ำโขงตลอดทั้งปี โครงการนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่างสี่ประเทศ คือ จีน พม่า ลาว และไทย จะระเบิดเกาะแก่งกลางแม่น้ำโขงที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือขนาดใหญ่ตั้งแต่ 300 ตันขึ้นไป

มีการสำรวจและศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพียงแค่ 2 เดือน ก็เริ่มโครงการ การระเบิดแก่งดำเนินเรื่อยมาจนถึงบริเวณพรมแดนระหว่างไทย-ลาว ตรงข้ามกับอำเภอเชียงของ ทางลาวได้ขอให้ระงับการระเบิดแก่งเอาไว้ก่อน เนื่องจากบริเวณนั้นยังไม่มีการปักปันเขตแดนอย่างแน่ชัด ทางลาวเกรงว่าจะทำให้เขตแดนเปลี่ยนไป

ในขณะที่เดียวกันกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ของที่เกิดมาตั้งแต่ปี 2538 โดยกลุ่มคนที่ประกอบไปด้วย นักธุรกิจ ครู ตำรวจ และแพทย์ ที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ ในระยะแรก 3 ข้อคือ

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติในอำเภอเชียงของ
2. เพื่อเป็นสถานที่รวมกลุ่ม พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
3. เพื่อนำเสนอข้อคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และจัดระเบียบสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีต่อท้องถิ่นและชุมชนในระยะยาว

ทางกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ซึ่งต่อมาได้รวมตัวกับองค์กรชาวบ้านอีกสององค์กร ซึ่งมีพื้นที่ทำงานใกล้เคียงกันมาเป็น "เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา" ได้เริ่มรณรงค์

เคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการระเบิดแก่ง หลังจากที่ได้ทางกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ได้ข่าวเรื่องนี้ก็พยายามแสวงหาข้อมูล และเห็นว่าการระเบิดแก่งกลางลำน้ำโขง ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบโดยไม่ได้รับการบอกกล่าวเลย ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิของชาวบ้านที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากโครงการของรัฐที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน ทางกลุ่มจึงออกไปบอกข่าวเรื่องการระเบิดแก่งให้ชาวบ้านได้รู้ สอบถามความคิดเห็นของชาวบ้าน มีการสอบถามไปยังหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและทางเอกชนที่เกี่ยวข้อง และเอาข้อมูลมาให้กับชาวบ้านรับรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนจัดเวทีชาวบ้านพูดคุยกันและเชิญผู้รู้มาให้ข้อมูล

ทางกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ได้ทำกิจกรรมหลายอย่างที่จะช่วยกันรณรงค์คัดค้านการระเบิดแก่ง อย่างเช่น ยื่นหนังสือคัดค้านต่อทางรัฐสภา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังเชิญคนกลุ่มต่างๆ ที่สนใจให้มาดูผลกระทบในสถานที่จริง จนกระทั่งเดือนพฤษภาคม 2547 คณะกรรมการประสานการตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ได้ตัดสินใจระงับโครงการระเบิดแก่งที่อยู่บริเวณชายแดนไทย-ลาวเอาไว้ก่อน

กลุ่มรักษ์เชียงใหม่ยังได้ดำเนินกิจกรรมอีกหลายโครงการ คือ

1. รณรงค์เผยแพร่เรื่องนิเวศวัฒนธรรมและสถานการณ์การ

เปลี่ยนแปลง จากการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง

2. ศึกษาวิจัยองค์ความรู้ในเวศน์วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของพื้นที่ลุ่มน้ำโขง

3. สนับสนุนสร้างเสริมองค์กรท้องถิ่นในการสร้างรูปธรรมทางเลือกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

4. จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรมในลุ่มน้ำโขง เพื่อเป็นรายได้ในการทำงานของเครือข่าย

" เคารพธรรมชาติและศรัทธาในความเท่าเทียมของมนุษยชาติ "

เป็นปรัชญาในการทำงานของกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ของ เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา องค์กรที่เกิดขึ้นมาในท้องถิ่น เป็นของชาวท้องถิ่นที่ลุกขึ้นมารณรงค์ต่อสู้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตชาวบ้าน อย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนเชียงใหม่ของ งานหลายอย่างของพวกเขาเป็นงานที่ค่อนข้างใหญ่ การต่อสู้กับผลประโยชน์ของทุนนิยมข้ามชาติตลอดจนนายทุนท้องถิ่นทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่มุ่งแสวงหากำไรแต่เพียงอย่างเดียว และนโยบายของรัฐที่เมินเฉยกับผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ซึ่งแท้จริงแล้วก็มีคนเพียงหยิบมือเดียวที่ตัดดวงเอาผลประโยชน์ก่อนโตไปแค่เศษเล็กเศษน้อยเท่านั้นที่ตกถึงมือชาวบ้าน และหลายครั้งที่ทั้งปัญหาให้ชาวบ้านต้องแก้กันไปอีกยาวนาน ทั้งทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม หากไม่มีใครทำอะไร และปล่อยให้มันเป็นไปตามกระแสแห่งโลกาภิวัตน์แล้วชาวบ้านตัวเล็กๆ คงต้องรับผลกระทบอันคมขึ้นไปอย่างเดียวดาย โดยสังคมภายนอกยากที่จะมองเห็น

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณสมเกียรติ เขื่อนเชียงสา

ที่อยู่ 62 หมู่ 8 ต.เวียง อ.เชียงของ จ.เชียงราย 57140

โทรศัพท์ 09-9557890

กลุ่มรักษ์เชียงใหม่

เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

ที่อยู่ 62 หมู่ 8 ต.เวียง อ.เชียงของ จ.เชียงราย 57140

โทรศัพท์ 053-655607

แบ่งปันที่ดินให้ชีวิตมั่นคง

วิเชียร อ้นประเสริฐ

ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ย่อมสร้างผลกระทบต่อสุขภาพ โดยรวมของชุมชนและสังคม รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นความยากจนและความอดอยาก ความพยายามที่จะแก้ไขปัญหานี้ทั้งในระดับรัฐบาล และชุมชนเอง ย่อมมีความแตกต่างกัน

ทางออกหนึ่งที่รัฐนำแก้ไขปัญหานี้คือ การเร่งออกโฉนดตามนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ในขณะที่ระดับชุมชนการแก้ปัญหาในแต่ละพื้นที่คงแตกต่างกัน แต่ในพื้นที่หนึ่ง เรียกว่า “บ้านแม่อุ้มพาย” มีวิธีการแก้ปัญหานี้ โดย “การแบ่งปัน” ที่ดินทำกินที่อยู่ในการควบคุมดูแลของชุมชน ให้กับผู้ไร้ที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ฟังดูคล้าย

กับนโยบาย "แจก" ที่ดินของรัฐ ทว่าวิธีการของชุมชนนั้น ขั้นตอนสุดท้าย ที่ดินตกอยู่ในมือของคนี่ขาดแคลนที่ดินทำกิน

"การแบ่งปัน"ที่ดินทำกินของชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่อุ้มพวย ต.แม่โถ อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน เป็นการสะท้อน "นวัตกรรม" ทางสังคม ที่สร้าง วิถีชีวิตของชุมชนให้มั่นคง ทั้งในเรื่องอาหาร ระบบนิเวศ และสุขภาพ ของชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ที่นำมาซึ่งทุกขภาวะ

"การแบ่งปัน" ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่เกี่ยวพันกับ ประเด็นอื่นๆ รวมด้วย ทั้งการผลิต ระบบนิเวศ วัฒนธรรม และความ สัมพันธ์เชิงอำนาจ มิเช่นนั้น "การแบ่งปัน" ก็อาจกลายเป็นการ "แจก" ที่ดินที่ไม่ต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลัง

แนวคิดการแบ่งปันที่ดินถูกสร้างขึ้นมาจากอุดมการณ์ทาง ความคิดที่สำคัญอย่างน้อย 2 แนวคิด หนึ่งเป็นตำนาน "นกขั้วขั่ว" ที่นำพาความอุดมสมบูรณ์มาให้กับมนุษย์ หากมนุษย์รู้จักการเสียสละ การแบ่งปัน การให้ และการช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะที่อีกหนึ่งเป็น ความเชื่อที่ว่า ในอนาคตโลกจะเคว้งคว่าง ไร่ที่ยึดเหนี่ยว จะมีเพียงต่อขัง ขั่วและเทียนเท่านั้น ซึ่งกะเหรี่ยงบ้านแม่อุ้มพวยตีความต่อขังขั่วคือ "ขั่ว" และ "ไร่หมุ่นเวียน" ในขณะที่เทียนนั้นหมายถึง "ศาสน" อดีตผู้นำศาสนา

แห่งบ้านแม่อุ้มพายกล่าวไว้อย่างย่อๆ ว่า “ถ้ามีแต่ข้าวเพียงอย่างเดียว คนเราก็อยู่ไม่ได้ คนเราจะอยู่ด้วยกันได้ก็ต้องมี ‘เหียน’ หรือมีศาสนาที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ข้าวกับเหียนจะสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับมนุษย์”

แนวคิดการแบ่งปันไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแค่นี้ที่ดินเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผลผลิต และแรงงาน การแบ่งปันที่ดินที่สมบูรณ์จึงแยกไม่ขาดจากการแบ่งปันอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของชีวิตในชุมชน ในขณะเดียวกัน แนวคิด “การแบ่งปัน” ของบ้านแม่อุ้มพาย ได้นำไปผูกโยงอย่างเหนียวแน่นกับ “ระบบไร่หมุนเวียน” ซึ่งสร้างระบบสิทธิที่หลากหลายซับซ้อน และยืดหยุ่น ทำให้สมาชิกในชุมชนที่ขาดแคลนที่ดินทำกินสามารถเข้าถึงที่ดินเพื่อการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ และระบบสิทธิตามประเพณีเช่นนี้ได้แฝงด้วยความเป็นธรรมต่อสังคมและระบบนิเวศ

ในขณะที่ “ระบบไร่หมุนเวียน” ได้สร้างความอุดมสมบูรณ์ และความมั่นคงในชีวิตของชุมชน ทั้งการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหาร ความมั่นคงทางด้านระบบนิเวศ และความมั่นคงทางด้านจิตใจ ขณะเดียวกัน “การแบ่งปัน” ก็ได้สร้างความมั่นคงให้กับระบบไร่หมุนเวียน โดยมีเป้าหมายที่ชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ของปัจเจก หรือครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง ประเด็นสำคัญคือ “การแบ่งปัน” ได้สร้างสมดุลระหว่างความเป็นธรรม

ทางสังคมกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ อาจกล่าวง่าย ๆ คือ คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

นโยบายปราบปรามการทำลายป่า ที่มองเห็นการทำไร่หมุนเวียนเป็นการทำลาย รวมถึงต้อรองให้ชาวบ้านลดรอบหมุนเวียนลง ได้สร้างภาวะแห่งทุกข์กับชุมชนบ้านแม่อุ้มพวย ตัวอย่างการจับกุมชาวบ้านที่ทำไมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามสื่อต่างๆ ได้สร้างความวิตกกังวลให้ความชุมชนพวกเขาว่า ความมั่นคงในชีวิตของกำลังถูกสิ้นคลอน ทางเลือกเดียวของชุมชนคือ การต่อสู้เพื่อคงอิสรภาพในการดูแลจัดการทรัพยากร พร้อมทั้งเรียกร้องให้เข้าใจรัฐเข้าใจระบบไร่หมุนเวียน เข้าใจวิถีแห่งการแบ่งปันที่สร้างความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงในชีวิตให้กับชุมชน

ระยะเวลากว่า 200 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ป่าบ้านแม่อุ้มพวยมีเกือบ 90 เฮกตาร์ เป็นบทพิสูจน์แล้วว่า "ระบบไร่หมุนเวียน" ที่แฝงด้วยแนวคิด "การแบ่งปัน" ได้สร้างสมดุลระหว่างความเป็นธรรมชาติต่อสังคมและระบบนิเวศ ทำให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ใช่ตัวการทำลายป่าดังที่หลายคนเข้าใจ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณบีโท พรรณธีรกุล หรือเสเปิ้ล กระบวนงาม

ที่อยู่ บ้านแม่อุ้มพวย ต.แม่เฒ่า อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

โทรศัพท์ 053-619-763.

เรียนรู้วิถีคนต้นน้ำบ้านตำใน จากผู้เฒ่าเล่าขานสู่เด็กน้อย

องอาจ เดชา

ชุมชนบ้านตำใน ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านตำ อำเภอมือง จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนที่ร่วมกันรักษาป่าต้นน้ำ หรือขุนน้ำตำซึ่งถือว่าเป็นแหล่งกำเนิดของต้นธารลำห้วยสายย่อยจำนวน 21 สาย ที่ค่อยรินไหลผ่านกรวดหินดินทรายคดเคี้ยวเลียวลดลงสู่ลำน้ำแม่ตำ แม่น้ำอิง ก่อนไหลไปรวมกันที่กัวนพะเยา ทะเลสาบน้ำจืดที่หลายคนรู้จักกันดี และสุดท้ายไหลลงไปหลอมรวมกับแม่น้ำโขง

ชุมชนตั้งอยู่ในเขตอำเภอมือง จังหวัดพะเยา ทว่ายังคงมีวิถีชีวิตกับการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน ท่ามกลางความแปลกเปลี่ยนของเทคโนโลยีที่กำลังโหมเข้ามาสู่หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

หากความคิดและการใช้ชีวิตของผู้คนที่นี้ กลับเรียนรู้และปรับตัว โดยพร้อมที่จะตั้งรับกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน

"ที่นี่ ถือเป็นชุมชนของคนที่อยู่กับดิน น้ำ ป่า อย่างแท้จริง" ใครคนหนึ่งเอ่ยออกมาให้เรารับรู้ เมื่อนั่งอยู่กลางลานบ้านของผู้นำชุมชน แต่เมื่อย้อนกลับไปเรียนรู้อดีตของชุมชน 40 กว่าปีที่ผ่านมา จะพบว่า หมู่บ้านเจอกับกระแสทุนภายนอกพุ่งเข้ามาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อรัฐบาลได้เข้ามาเปิดสัมปทานป่าในพื้นที่ป่าแม่ต๋ำ ประมาณปี 2482 มาอย่างต่อเนื่อง เพราะเห็นว่าป่าผืนนี้มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดในเขตนี้

จากแต่เดิม ชาวบ้านทำการเกษตร หาดของป่า และล่าสัตว์ ก็เริ่มมีการซื้อขายไม้แปรรูปขายให้กับนายทุน เพิ่มเข้ามาอีกอาชีพหนึ่ง

เมื่อระบบทุน ธุรกิจ ค่อยๆ รุกคืบเข้ามาอย่างช้าๆ โดยไม่รู้ตัว ไม่มีใครรู้เลยว่า จะเกิดอะไรขึ้นกับตัวเอง และจะส่งผลต่อชุมชนอย่างไรในอนาคต

ดังนั้น จึงมีการตัดไม้และทำการชักลากไม้ออกจากป่าทุกวันๆ ผ่านเดือน ผ่านปีอันยาวนาน โดยนายทุนเป็นผู้ว่าจ้างและรับซื้อ ชาวบ้านเป็นลูกจ้างตัดไม้ และชักลากไม้ออกจากป่า ทั้งด้วยแรงงานคนและช้าง ทำให้คนในชุมชนหันมาประกอบอาชีพรับจ้างตัดไม้ เพื่อขายให้นายทุน

เพิ่มมากขึ้น โดยไม่ได้คำนึงถึงปัญหาผลกระทบที่จะตามมา

จากเคยรักใคร่กลมเกลียวฉันทัญญาดีพี่น้อง กลับกลายเป็น
เป็นเคียดขอร้องหมองใจ จนถึงขั้นแตกแยกกัน เพียงเพราะขัดผลประโยชน์
จากค้าขายไม้ให้กับนายทุน

หลังจากนั้น พ่อครูประเชิญ พรหมมา ครูใหญ่โรงเรียนบ้านตำโน
พร้อมด้วย พ่อหลวงสา ซิ่นใจ ผู้ใหญ่บ้าน และพ่อฮาย อ้อยหวาน ผู้อาวุโส
ของหมู่บ้าน เรียกชาวบ้านมาพูดคุยเพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

ชาวบ้านมีมติร่วมกัน เพื่อขอรักษาป่าห้วยแม่ตำ พร้อมกับการ
จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อรักษาป่า ดูแลสายน้ำของตนเอง

ยิ่งในปี พ.ศ.2536 เกิดภาวะวิกฤติภัยแล้งไปทั่วทุกพื้นที่ใน
จังหวัดพะเยา

นี่เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ทุกคนได้ฉุกคิด เริ่มตระหนักและเข้าใจ
ว่า ป่าสำคัญต่อวิถีชีวิตคนเรามากเพียงใด และทำให้หลายคนหันมา
ช่วยกันรักษาป่าต้นน้ำผืนนี้เพิ่มมากขึ้น

ปีพ.ศ.2540 กลุ่มรักษาป่าบ้านตำโน ได้ร่วมกันกับองค์กรชาวบ้าน
ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าบริเวณต้นน้ำกว๊านพะเยา รวมทั้งเครือข่ายองค์กร
ชุมชน ตั้ง "ชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา" ขึ้นมา

หลังจากนั้น มีการจัดกิจกรรมกันมาอย่างต่อเนื่อง มีการจัด

แหล่งเรียนรู้ชุมชนบ้านต้าโน ให้เป็นพื้นที่รูปธรรม โดยเน้นการสร้างคน สร้างองค์ความรู้ สร้างสื่อออกมาหลายรูปแบบ รวมทั้งการสร้างเครือข่าย ให้ขยายฐานออกไปสู่ชุมชนรอบๆ ให้กว้างออกไป

ชุมชนแม่ต้าโนเพียงแค่ 840 คน สามารถดูแลรักษาป่าชุมชน ได้ทั้งหมด 4,000 ไร่ โดยเฉพาะผืนป่าต้นน้ำ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนลุ่มน้ำต้า น้าอิง ไปจนถึงกวันพะเยา

ชุมชนบ้านต้าโน มีการสั่งสมความรู้ ภูมิปัญญาในการจัดการ ป่ามายาวนานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และมีการถ่ายทอดความรู้มาสู่ลูกหลาน จนเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสืบชะตาแม่น้ำ การบวชป่า การเลี้ยงผีขุนน้ำ การเลี้ยงผีฝาย หรือประเพณีการฟังธรรมพญาคางคกเพื่อขอฝน

ล้วนเป็นกิจกรรมที่สืบทอดมาก็ดีพญา ป่าสร้างคน คนร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลป่าอย่างแยบยล

ทุกคนต่างเรียนรู้และเข้าใจดีว่า ป่าคือแหล่งอาหารอันอุดม และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งมีทั้งคุณค่าและมูลค่ามากมายมหาศาล

จากการวิจัยของชาวบ้านหลังมีการอนุรักษ์และการฟื้นฟู ทำให้รับรู้ได้ว่า ในรอบปีชาวบ้านต้าโนมีรายได้จากผลผลิตเป็นจำนวนถึง

346,000 บาท

พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องดิ้นรนขัดสน มีชีวิตตามอัธยาศัย พอลงพอกินตามวิถีชาวนา วิถีคนอยู่ป่า อีกทั้งยังสามารถตั้งรับกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน

และผู้อาวุโสยังได้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ให้กับเด็กๆ เยาวชนในหมู่บ้าน จนเกิดโครงการนักร้องน้อยบ้านตำโน เพื่อให้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตชนบทดั้งเดิม และให้ตระหนักรู้ว่าป่าคือชีวิต และให้นักร้องน้อยได้ภาคภูมิใจว่าชุมชนของตัวเองมีสิ่งดีงาม ที่ควรรักษาและทำการถ่ายทอดให้คนทั่วไปได้รับรู้

ทุกกิจกรรม ล้วนส่งผลให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ เกิดแหล่งเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนในชุมชน และคนภายนอกที่เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิม

อีกทั้งยังคงรักษาความเป็นชนบท ที่นับวันจะพบเห็นได้ยาก และทำให้ทุกคนมีความรู้สึก ว่า ทุกกิจกรรมในชุมชน ล้วนสอดคล้องกับการดำรงอยู่ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีเหลือแบ่งปันกัน การทำการเกษตรดั้งเดิม การหาอาหารจากป่า การจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม

ซึ่งล้วนส่งผลดีต่อสุขภาพะทางกาย สุขภาพะทางจิต สุขภาพะ

ชุมชน และสุขภาพทางจิตวิญญาณทั้งสิ้น.

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณประโดง ทรงวันศรี

ที่อยู่ 174 หมู่ 9 บ้านต้ำโน ต.บ้านต้ำ อ.เมือง จ.พะเยา 56000

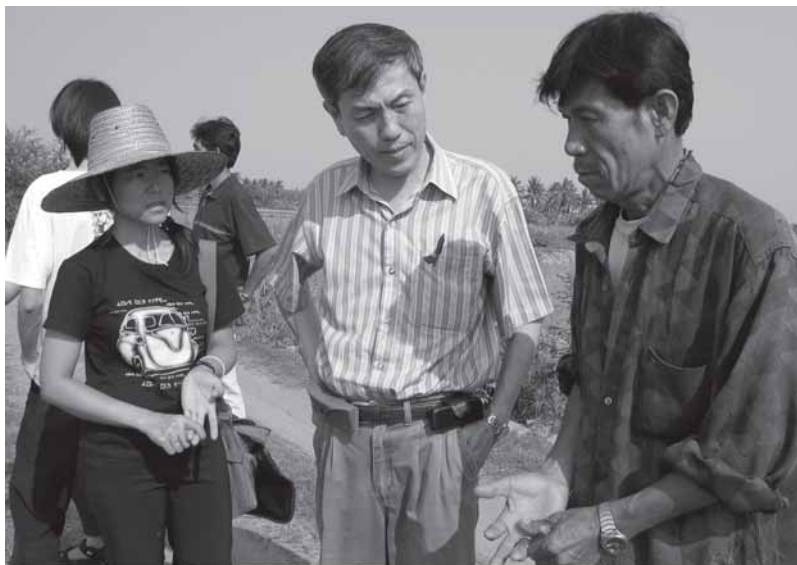
โทรศัพท์ 06-0686606

คุณสหทัย วิเศษ

ที่อยู่ โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา 91 หมู่ 2 ต.สันป่าม่วง อ.เมือง

จ.พะเยา 56000

โทรศัพท์ 09-1922356

อาวุธทางปัญญาฉบับ วปอ. ภาคประชาชน จังหวัดพิจิตร

ประพจน์ ภู่อ่องคำ

หลักสูตร วปอ. ภาคประชาชน จังหวัดพิจิตร หรือในชื่อเต็มๆ ว่า "วิทยากรกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง" เป็นแนวทางที่ค้นหาทางออกของคนพิจิตร ภายใต้ความร่วมมือของชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดภัยพิษ มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร ทีมประสานงานองค์กรชุมชนจังหวัดพิจิตรได้ร่วมกันร่างพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่พุทธศักราช 2541 หลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศไทย

ข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุขพบว่า เกษตรกรจังหวัดพิจิตรมีสารเคมีตกค้างในกระแสเลือดสูงเป็นอันดับ 5 ของประเทศ อยู่ในอัตรา 70 ต่อหนึ่งแสนประชากร ซึ่งทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

และภาวะการณ์เป็นหนี้สิน จึงก่อแนวคิดการรวมตัวกัน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยวิถีเศรษฐกิจพอเพียง รวมตัวกันเป็นชมรมเกษตรปลอดสารพิษ พิจิตรขึ้น แล้วมุ่งหาแกนนำ ประชาชนชาวบ้าน และนำความรู้มาแลกเปลี่ยนกันเพื่อช่วยเกษตรกรเรียนรู้ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับประชาชนชาวบ้าน ภาคอีสาน แล้วกลับมาร่างหลักสูตรวปอ.ภาคประชาชน จังหวัดพิจิตร เป็นแบบฉบับของตนเอง เป็นเครื่องมือในการสร้างคน สร้างเกษตรกรสามารถพึ่งพาตัวเองได้ มีชีวิตอยู่ในสุขภาวะ ทั้งทางกาย ใจ สังคมและจิตวิญญาณ

วปอ.ภาคประชาชน ประกอบด้วยหลักสูตรฝึกอบรม 4 วัน 3 คืน เริ่มตั้งแต่วันแรกเป็นกระบวนการปรับความคิดว่า ทำไมเกษตรกรต้องหันกลับมาคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการเน้นการทบทวนตนเอง และสภาพสังคมในปัจจุบัน วันที่สองถึงสามจะเป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ ลงไปเรียนที่บ้านสวนของครูวปอ. ดูแปลงสาธิตที่เป็นต้นแบบการพึ่งตนเองและกลุ่มที่พึ่งพากันเอง พักค้างคืนที่บ้านของครูในบรรยากาศที่ปลอดสารพิษ ฝึกการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ กินอาหารที่ปลอดสารพิษทุกฐานการเรียนรู้ วันสุดท้าย ศึกษากระบวนการทำงานเป็นกลุ่มและเครือข่าย สรุปบทเรียนสิ่งที่ได้เรียนรู้มาทั้งหมดตลอดช่วงของการอบรม ทั้งความประทับใจและสิ่งที่จะนำไปใช้วางแผนชีวิต และ

วางแผนทางการสร้างกลุ่มและเครือข่ายในพื้นที่ของแต่ละอำเภอ

หลักสูตร วปอ. เปิดทำการสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบันรวม 11 รุ่น ผลิตนักเรียนวปอ.ทั้งหมด 360 คน 60 กว่าหมู่บ้าน กลับไปทดลองทำจริง มากกว่า 250 คน คิดเป็น 73 % และสามารถขยายผลการลดเลิกสารเคมีได้ 4,485 ครอบครั้ว 133 กลุ่ม ครอบคลุมพื้นที่ 200 หมู่บ้าน 50 ตำบล 12 อำเภอ คิดเป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 101,820 ไร่

เมื่อประเมินผลการเรียน วปอ.แล้ว ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่ม และเครือข่ายซึ่งมีการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง และมีการเชื่อมประสานกับองค์กรต่างๆในพื้นที่เพื่อสร้างสุขภาพองค์กรวมให้เกิดขึ้นซึ่งพอจำแนกเป็นมิติต่างๆได้คือ

สุขภาพทางสังคม: มีการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ กลุ่ม มาจากต่างพื้นที่ ทำให้ได้เพื่อน มีการช่วยเหลือกันหลังเรียนจบ ไปมาหาสู่กัน ประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่ายตำบล อำเภอ และจังหวัด

สุขภาพทางกาย: ทำการเกษตรปลอดภัย ร่างกายก็ปลอดภัย ได้กินอาหารที่มีประโยชน์ ลดสารเคมีในเลือด

สุขภาพทางใจ: มีการเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม บรรยากาศที่อบอุ่น พุดคุยกับปราชญ์ชาวบ้านอย่างใกล้ชิด มีกิจกรรม

สันตนาการ

สุขภาพทางจิตวิญญาณ: กิจกรรมที่เชื่อมวัฒนธรรม วิถีชาวพุทธ เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านได้จัดให้มีการทอดผ้าป่าต้นไม้ทุกปีในช่วงเดือน มิถุนายน โดยการนำกล้าไม้ยืนต้น ผักสวนครัวไปช่วยเหลือเครือข่าย ต่างพื้นที่ มีพระเป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนา งานรดน้ำดำหัวปราชญ์ ชาวบ้านในช่วงปลายเดือนเมษายน เป็นงานแสดงความเคารพ ยกย่อง เชิดชูปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส และสานความสัมพันธ์เครือข่ายเกษตรกร ปลอดภัยนักรบ นักเรียน วปอ. ทั้ง 12 อำเภอในจังหวัดพิจิตรให้มี โอกาสมาพบปะกัน

ดังนั้นหลักสูตร วปอ.ภาคประชาชน จังหวัดพิจิตรเป็นหลักสูตร การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนา และยกระดับการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ แล้วนำกลับไปใช้ได้จริงในสังคม ไม่เพียงเป็นการเสริมสร้างแนวความคิด ทางการเกษตรแบบธรรมชาติ ปลอดภัยนักรบที่สร้างสรรค์การอยู่ร่วมกัน ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้วยังก่อเกิดสังคมเกษตรแบบกัลยาณมิตร ที่ต่างเกื้อกูลและพึ่งพากัน และเน้นการให้เพื่อเอาชนะความโลภแบบ ทุณนิยมในโลกปัจจุบันอย่างดียิ่งอีกด้วย

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร(ติดกับท่ารถ บขส.พิจิตร)

ที่อยู่ 4/178 - 179 ถ.สระหลวง อ.เมือง จ.พิจิตร 66000

โทรศัพท์ 056-652233-4 โทรสาร 056-652234

सानฝัน...สุดขอบฟ้า

สกุณี ธีรัฐพลวัฒน์

"ถ้าถามว่า สุดขอบฟ้าอยู่ที่ไหน ไม่มีใครตอบได้ แต่ผมก็เชื่อว่าแต่ละคนมีความหมายสุดขอบฟ้าของตัวเอง ตัวโครงการ "สุดขอบฟ้า" ชื่อก็เหมือนกับหนัง หรือนิยายน้ำเน่า จริงๆแล้วชื่อมันก็ตั้งคำถาม คนดูก็อาจจะงงเหมือนกัน ดูแล้วเหมือนไม่ใช่ศิลปะ เหมือนกับการตามหาอะไรบางอย่าง

เวลาเดียวกันสิ่งที่เราทำ จะว่ามันคืออุดมการณ์หรืออะไรก็ได้ แต่ว่าเราก็คงพยายามทำความเป็นจริง ...จริงๆแล้ว ผมไม่อยากจะสรุปว่ามันคืออะไร แต่คนดูเขาอาจจะถามต่อว่านี่คือสุดขอบฟ้าหรือเปล่า เป็นการตามหาสิ่งที่อาจไม่เกิดขึ้นจริงหรือเปล่า...

แต่ผมก็หึงคำถามไว้ คือเราทำดีที่สุด在今年หนึ่งปีแล้ว แล้วก็หึง

ประเด็นให้คนคิดต่อ..."

คำตอบนั้นคือความตั้งใจของศิลปินที่ชื่อ นาวิน ลาวัลย์ชัยกุล ต่อปลายทาง...(โครงการ)สุดขอบฟ้า โครงการศิลปะที่เขาสร้างให้เกิดขึ้นตลอดหนึ่งปีที่ผ่านมา...

โครงการสุดขอบฟ้า พัฒนาต่อเนื่องมาจากนิทรรศการชื่อเดียวกัน "สุดขอบฟ้า" หรือภาคภาษาอังกฤษ Fly with Me to Another World ที่นาวินทำขึ้นเพราะได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปินรุ่นพ่อ "อินสนธิ วงศ์สาม" ศิลปินแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2542 ซึ่งเมื่อครั้งวัยหนุ่มอินสนธิได้เดินทางด้วยรถตู้เตอร์แลมแบรตต้า ออกเดินทางจากประเทศไทย เมื่อพ.ศ. 2505 โดยมุ่งหวังจะไปถึงอิตาลี เมืองที่อาจารย์ศิลป์ พีระศรี อาจารย์ผู้บุกเบิกศิลปะสมัยใหม่ของประเทศไทย และเป็นอาจารย์ที่อินสนธิรักเคารพ (คณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร) และการเดินทางครั้งนี้ของอินสนธิ แม้ว่าจะไม่ไปถึงที่ตั้งใจ แต่เขาก็ได้ประสบการณ์ต่างๆ และช่วงชีวิตหนึ่ง เขาได้เลือกใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศทำงานศิลปะต่อเนื่องเกือบยี่สิบปี ก่อนจะตัดสินใจกลับบ้านเกิดที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

นาวินรู้สึกประทับใจความมุ่งมั่น ตั้งใจ และคิดต่อเนื่องถึงความสอดคล้องไปด้วยกันกับงานศิลปะที่ตัวเองเคยทำผ่านมา เช่น งานศิลปะชุด Taxi Gallery ที่ทำให้นาวินได้รับชื่อเสียงจากนานาชาติสำหรับศิลปิน

รุ่นใหม่ และแนวคิดศิลปะสมัยใหม่ ที่นำศิลปะไปสู่ประชาชน เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เขามองว่าการเดินทางของอินสนธิ์เสมือนหนึ่งการทำงานศิลปะ เขาจึงจัดทำงานขึ้นมาหนึ่งชุด โดยใช้ศิลปะแขนงต่างๆ อย่าง pop art (เขียนเป็นภาพการ์ตูนเล่าเรื่องอินสนธิ์) รวบรวมประวัติและรูปถ่ายเก่าๆ และทำสก็๊ตเตอร์และหุ่นอินสนธิ์ เพื่อจำลองภาพการเดินทางท่องเที่ยว ทำแผ่นป้ายคัดเอาท์ขนาดใหญ่เหมือนภาพโปสเตอร์หนึ่งเรื่องสุดขอบฟ้า แล้วนำทั้งหมดมาจัดเป็นศิลปะแบบ installation แสดงครั้งแรกที่อิตาลี สวิสเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และอีกหลายต่อหลายแห่ง (ที่สวิสเขาได้รับรางวัลศิลปะหน้าใหม่ของโลก)

จากจุดที่นำแสดงทั่วโลก คนให้ความสนใจต่องานนิทรรศการและประวัติอินสนธิ์ วงศ์สาม ทำให้นาวินคิดที่จะนำ “สุดขอบฟ้า” กลับมาแสดงที่เมืองไทย และมองว่า ลำพูนคือจังหวัดที่เหมาะสมที่สุดเนื่องจากเป็นบ้านเกิดของอินสนธิ์ เพื่อให้คนในลำพูนได้ชื่นชมคนบ้านของตัวเอง และอีกประการหนึ่งด้วยความเชื่อมั่นในการทำงาน อันเป็นพื้นฐานของนาวิน คือความมุ่งหวังที่จะเชื่อมร้อยศิลปะเข้ากับชุมชน เขาจึงคิดและก่อร่างสร้างโครงการสุดขอบฟ้าที่ลำพูนขึ้นมา โดยมีผกาจ ดารารูจา เพื่อนครั้งเรียนคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ประสานงานโครงการร่วมกัน

โครงการสุดขอบฟ้า เป็นโครงการศิลปะกับชุมชน ที่ดำเนินการเป็นระยะเวลา 1 ปี ประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อยต่างๆมากมาย โดยความร่วมมือจากผู้คนในสาขาต่างๆ ได้แก่ ศิลปินรุ่นใหม่หลากหลายสาขา ศิลปินจากประเทศต่างๆ มากมาย ภัณฑารักษ์หรือ curator ศิลปินพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทริภุญไชย จังหวัดลำพูน หอศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คุณครู นักเรียนในระดับชั้นประถมและมัธยม จากโรงเรียนต่างๆในเขตลำพูน รวมไปถึงชาวบ้านร้านตลาดทั่วไปที่เขานำโครงการแต่ละโครงการเข้าไปเกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงความร่วมมือในการให้ทุนในการทำกิจกรรมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ

"ถ้าดูสุดขอบฟ้า ผมจะพูดถึงการให้ค่าการดำเนินชีวิต ซึ่งจริงๆ เราอาจไม่ได้ยกโมเดลลูง(อินสนธิ์)มาตลอด เราพยายามให้ศิลปะเป็นบทบาท เป็นเวทีหนึ่งที่ทำให้คนมาคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องของการใช้ชีวิต สุดขอบฟ้าเป็นจุดตัดจุดหนึ่งที่คนมาคุยกันได้ หรือใช้เวทีนี้เป็นเวทีแสดงออก"

นี้อาจเป็นคำพูดที่อธิบายลักษณะของโครงการสุดขอบฟ้าได้ชัดเจน ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของโครงการศิลปะ "สุดขอบฟ้า" นั้นไม่ได้หมายถึงการสร้างผลงานเพียงหนึ่งชิ้น หรือหนึ่งภาพแล้วก็จบ หากแต่

คือทั้งกระบวนการทำงานของศิลปินตลอดระยะเวลาที่วางไว้ และ ความตั้งใจต่อโครงการฯ ก็เพื่อลดช่องว่างของศิลปะกับชุมชนให้แคบลง หรือทำให้หายไป โดยใช้วิธีคิดในเรื่องของการสร้างความร่วมมือต่อกลุ่ม คนต่างๆ เพราะหาวิสัยทัศน์ในเรื่องของ collaborator เช่น การสร้างความร่วมมือของศิลปินต่างๆ การนำศิลปะเข้าหาชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่องานศิลปะ

กิจกรรมใน “สุดขอบฟ้า” 1 ปี เริ่มต้นจากวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2547 จนถึง 20 กุมภาพันธ์ 2548 มีรายละเอียดเช่น วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2547 พิธีเปิดกิจกรรมโครงการสุดขอบฟ้า ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ทรินภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน ประกอบด้วย งานแถลงข่าวเปิดโครงการ, พิธีเปิดนิทรรศการ “สุดขอบฟ้า”, การเสวนาในประเด็น “ศิลปะเชื่อม ประสานความแตกต่าง : อินสนธิ วงศ์สาม ต่างมุมมอง” และปิดท้ายด้วยการเยี่ยมชมสถานที่และกิจกรรมของมูลนิธิอุทยานธรรมชาติและหอศิลป์ ซึ่งก่อตั้งโดยอินสนธิ วงศ์สามและภรรยา

หรือช่วงเดือนมีนาคม เป็นเดือนกิจกรรมของศิลปินทางด้าน ภาพยนตร์ชื่อ สันติภาพ อินกongsam และวันที่ 26 เมษายน 2547 จัดฉายภาพยนตร์สารคดี เรื่อง “เหล่าตุ้ - เดือนเจ็ด - สี่เจ็ด Yong in Transition”

หรือในช่วงเดือนพฤษภาคม วันที่ 13 - 15 จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการสื่อหุ่นเงา ดำเนินการโดยศิลปินกลุ่มละครพระจันทร์พเนจร และการเดินทางที่ไม่สิ้นสุด ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือเด็กนักเรียนอายุระหว่าง 10 -14 ปี ในเขตจังหวัดลำพูน จำนวน 35 คน ในรูปแบบของค่ายเยาวชน และได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ณ มูลนิธิอุทยานธรรมะและหอศิลป์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

หรือกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ศิลปะชุมชน โดย บรูโน เซราลอง (Bruno Serralongue) ศิลปินจากฝรั่งเศส ในวันที่ 28 มิถุนายน - 16 กรกฎาคม 2547

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อีกต่อเนื่อง เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการรีไซเคิลและจัดทำแพชั่นโชว์ผลงานรีไซเคิลของนักเรียน หรือ การสัมมนาอีกหลายต่อหลายครั้ง และหลังกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาตลอดหนึ่งปี กิจกรรมปิดโครงการคือการสัมมนาเชิงวิชาการศิลปะร่วมสมัยนานาชาติ ภายใต้หัวข้อ 'ต่างคนต่างอยู่ (ร่วมกัน) กับศิลปะ' (Public Art In (ter) vention) ในวันที่ 17-20 กุมภาพันธ์ ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทริภุญไชย จ.ลำพูน และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ซึ่งจากการสัมมนาปิดท้าย นาวิณได้กล่าวให้ฟังอย่างสั้นๆ ว่า

มีคำถามเกิดขึ้นมากมายต่อโครงการศิลปะกับชุมชนครั้งนี้ แต่เขาเชื่อว่าคำตอบต่อคำถามควรเปิดกว้างให้ได้ค้นหากันต่อไป ในแง่ของนาวินเขามองว่า ทั้งกระบวนการการทำงานตลอดหนึ่งปี คืองานศิลปะที่เขาได้พยายามเสนอต่อสาธารณะ ส่วนความต่อเนื่องนั้นมองได้สองประเด็น ประเด็นแรกในตัวของเขาเอง คือการทำงานศิลปะร่วมสมัยต่อไป แต่อาจเปลี่ยนสถานที่ เปลี่ยนรูปแบบหรือแง่มุมบ้างแต่จะยังเกี่ยวข้องกับสังคมสมัยใหม่อย่างที่เขาสงสัย ส่วนประเด็นความต่อเนื่องของศิลปะกับชุมชนที่ลำพูนนั้น เขามองว่าควรมีการสานต่อไม่ว่าจากภาครัฐ หรือชุมชนเอง

หากมองในแง่ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อโครงการ ในแง่รูปธรรม อาจกล่าวได้ว่าสุดขอบฟ้าเป็นการนำศิลปินไปสู่อะไรก็ได้ศึกษาชุมชน (บ้าง) และขณะเดียวกันชุมชนเองก็ได้พบกับงานศิลปะในแขนงต่างๆ ได้รู้ว่าศิลปะไม่ได้ไกลเกินตัว อย่างเช่น ที่กลุ่มเด็กนักเรียนป่าซางได้อบรมเชิงปฏิบัติการกับศิลปินชาวฝรั่งเศส หรือชาวบ้านหนองดู่ ได้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือและได้ร่วมดูร่วมวิจารณ์กันในหมู่บ้าน หรือคุณครูได้นำไอเดียรีไซเคิลไปสอนนักเรียน หรือเอ็นจีโอบางคนเห็นผลว่า งานศิลปะทำให้เข้าใจคนอื่นได้ง่ายขึ้น (กรณีคนติดเชื้อ HIV) ฯลฯ

ในแง่ของศิลปินรุ่นใหม่ก็ได้มีพื้นที่ในการสร้างสรรค์งาน และได้

แนวคิดเพื่อทำงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง เช่น ศิลปินร่วมงานบางท่านสนใจโครงการศิลปะกับชุมชน จะนำรูปแบบและลักษณะกิจกรรมไปประยุกต์ใช้กับบ้านเกิดตัวเองที่อีสาน หรือศิลปินบางท่านได้พัฒนางานต่อเนื่องไปอีกเช่น หนังสือที่ต้องการทำเพิ่มต่อไปประเด็นคนของเหมือนเดิมแต่จะพัฒนา ด้วยการเดินทางพร้อมกับบันทึกภาพ แล้วนำภาพบันทึก (หนังสือ) ฉายตามจุดต่างๆ ที่ตัวเองตระเวนไป (คล้าย road movie) เป็นต้น นอกจากนี้โครงการยังได้เป็นตัวเชื่อมศิลปินแขนงต่างๆ จากต่างที่ต่างทางได้มารู้จักกัน เกิดเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต

ส่วนในแง่นามธรรม ศิลปินและชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดมิติการเชื่อมโยงตัวศิลปินต่อชุมชน การมีส่วนร่วมและในผลลัพธ์ที่หวังสูงสุดของโครงการคือการที่ศิลปะไม่ถูกแยกห่างจากชุมชน สามารถเข้าไปเชื่อมต่อกันได้ และชุมชนได้เกิดผลสะท้อนหันมาสนใจศิลปะมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในโครงการตลอดหนึ่งปีที่เกิดขึ้น ข้อผิดพลาดต่างๆย่อมมีเกิดขึ้น ในบางชุมชนที่ศิลปินเข้าไปทำงานร่วมอาจไม่เกิดความร่วมมือที่แท้จริง หรือบางโรงเรียนอาจรอคอยให้เกิดโครงการศิลปะกับชุมชนที่ศิลปินเข้าไปจัดกิจกรรมให้โรงเรียนอีกครั้งหลังเสร็จ

สิ้นโครงการ เหล่านี้ล้วนส่งผลสะท้อนมาในสองด้าน ด้านหนึ่งคือนานินไม่อาจสร้างความเข้าใจให้ตรงกันถึงโครงการที่สิ้นสุดภายใน 1 ปี และอีกด้านหนึ่งคือ ชุมชนต้องเรียนรู้ว่า หากต้องการให้เกิดกิจกรรมทางศิลปะ กิจกรรมดังกล่าวชุมชนต้องเป็นผู้เริ่มต้นและพัฒนาต่อเนื่องระหว่างกันในชุมชนด้วยกันเอง

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณนานิน ลาวัลย์ชัยกุล

ที่อยู่ 8/2 ถ.โชตนา 28 ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300

ติดต่อที่ navintaxi@hotmail.com

คุณนงาจ ดาราจุจา

ที่อยู่ 8/2 ถ.โชตนา 28 ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300

โทรศัพท์ 0-1531-1309

เครือข่ายชาวบ้านเวียงแหง การต่อสู้เพื่อสุขภาพะชุมชน

มหารรณพ โคมเฉลา

ไกลออกไปจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางเหนือ ประมาณ 148 ก.ม. ใกล้ชายแดนพม่า เวียงแหงเป็นอำเภอเล็กๆ อำเภอหนึ่ง ตั้งอยู่ในอ้อมอกของเทือกเขาสลักซับซ้อน ตัวเมืองอยู่บนพื้นที่ราบแอ่งกระทะ มีทัศนียภาพสวยงามจนมีคนบางคนขนานนามให้ว่า สวิสเซอร์แลนด์เมืองไทย มีหลักฐานแสดงถึงการเข้ามาอยู่ของชุมชนทั้งบนพื้นที่ราบและบนดอยต่างๆ โดยรอบเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ชาวท้องถิ่นเป็นคนจากหลายเผ่าอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ ประกอบด้วยคนเมือง (ชาวล้านนา) ไทยใหญ่ จีนฮ่อ ลีซู ปกาเกอญอ และชาวปะหล่อง ทำมาหากินด้วยการเกษตรกรรม ปลูกข้าว กระทียม และพืชผักเมืองหนาวหลายชนิด

ภายใต้ผืนดินแห่งเวียงแหงนี้เอง ที่จะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่

เมืองเล็กๆสวยงามแสนสงบแห่งนี้ เมื่อคณะสำรวจคณะหนึ่งมาถึงและพบว่า เวียงแหงเป็นแหล่งถ่านหินลิกไนต์ที่มีปริมาณสำรองประมาณ 80-90 ล้านตัน และถ่านหินที่นี่มีคุณภาพดีกว่าที่แม่เมาะจังหวัดลำปาง คือมีค่าความร้อนสูง มีซัลเฟอร์ต่ำ และมีสัดส่วนกำมะถันต่ำเพียงร้อยละ 1 แต่ขณะนั้นยังเห็นกันว่าไม่คุ้มกับการลงทุน จึงส่งคืนพื้นที่คืนให้กรมทรัพยากรธรณี เวลาล่วงเลยมาอีกจนถึงปี 2541 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้ทบทวนโครงการขึ้นใหม่ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ กฟผ. กลับเข้ามาใช้พื้นที่ ในเดือนกันยายน 2544 กฟผ. มีแผนที่จะทำเหมือนถ่านหินแบบเปิด ชุดเอาถ่านหิน ปริมาณ 15-20 ล้านตัน ในระยะเวลา 20 ปี เพื่อเอาถ่านหินจากที่นี่ไปผสมกับถ่านหินคุณภาพต่ำที่แม่เมาะ

การเคลื่อนไหวเพื่อการทำเหมืองถ่านหินของการไฟฟ้าฯ ดังกล่าวทำให้เกิดความวิตกกังวลขึ้นในหมู่ชาวบ้าน บทเรียนจากการทำเหมืองถ่านหินที่แม่เมาะจังหวัดลำปาง ที่ส่งผลกระทบทำให้ประชาชนเจ็บป่วย โดยไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ จนล่าสุด ชาวบ้านถึงกับต้องการอพยพโยกย้ายจากบ้านเกิดเมืองนอนของตนเป็นหมู่บ้านๆ เพื่อหนีผลจากมลภาวะที่เกิดจากเหมืองและโรงไฟฟ้าแม่เมาะ

สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านบางคนตระหนักได้ว่า พวกเขากำลังตก

อยู่ในความเสี่ยงต่อสุขภาพที่จะเสื่อมถอยหรือเลวร้ายลงไปกว่าเดิม ดังนั้นชาวบ้านที่ห่วงใยอนาคตสุขภาพของตนเองและลูกหลาน จึงปรึกษากันในหมู่บ้านและต่อมาจึงขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเวียงแหงขึ้นในปี พ.ศ. 2545 แต่เดิมมีสมาชิกประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน จนกระทั่งได้ขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 10 หมู่บ้าน จาก 3 ตำบล เครือข่ายฯ ไม่มีโครงสร้างที่ตายตัว แต่มีผู้ประสานงานหลายคนช่วยกันเคลื่อนไหวจัดกิจกรรมต่างๆ ปัจจุบันมีคุณบุญยืน กาใจ เป็นประธานเครือข่าย มีคุณชวิตา อุตตะมัง เป็นผู้ประสานงานเครือข่าย

ภารกิจหลักของเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเวียงแหง คือ ปกป้องทรัพยากรท้องถิ่น และการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยได้ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้กับชาวบ้าน และศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่อื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองถ่านหิน และโรงไฟฟ้าถ่านหิน เช่น ที่อำเภอแม่เมาะจังหวัดลำปาง เพื่อยุติการนำถ่านหินมาใช้ โดยหันไปสนับสนุนการใช้พลังงานทางเลือกอื่นๆ ที่ยั่งยืน ทางเครือข่ายยังได้ร่วมจัดประชุม สัมมนา จัดเวทีชาวบ้านในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น กระบวนการนโยบายสาธารณะภาคพลังงาน และปฏิบัติการสร้างสุขภาพของภาคประชาชน ผลกระทบจากการสร้างเหมืองถ่านหิน โรงไฟฟ้าถ่านหิน และโรงโม่หิน นอกจากนี้

ยังได้สร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่าย มีการจัดค่ายเยาวชน และจัดตั้งกลุ่มเยาวชนศิลปินวัฒนธรรมสายรุ้ง กลุ่มแม่บ้านคัดค้านเหมือง กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเวียงแหง ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และได้ยื่นหนังสือคัดค้านการสร้างเหมืองถ่านหินเวียงแหง กับนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด มหาวิทยาลัย และรมต.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมหลากหลายและมีพลังของเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเวียงแหงนี้ได้รับรางวัล Leaders For a Living Planet Award อันเป็นรางวัลที่มอบให้กับกลุ่มองค์กรและบุคคลที่ได้ดำเนินงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพวกเขาได้ประกาศไว้ในวันรับรางวัลเมื่อวันที่ 17 พ.ย. 2547 ว่า "ผลกระทบจากถ่านหินนั้นชัดเจนมาก โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น คนในชุมชนของเราที่เวียงแหงนี้จะต้องไม่ถูกบังคับให้ยอมรับชะตากรรมนี้..."

แม้ว่า ท่านนายกษัตริย์ ชินวัตร ประกาศว่าจะไม่มีการสร้างโรงไฟฟ้าที่เวียงแหงเมื่อก่อนการเลือกตั้งเดือนกุมภาพันธ์ แต่ชาวบ้านในนามกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยังได้ทำการเคลื่อนไหวต่อไปจนกว่าจะได้รับคำยืนยันเป็นมติรัฐมนตรีเพื่อแก้ไขคำอนุญาตให้ก.พ.พ. เข้ามาพัฒนาเหมืองของคณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนกันยายน ปี 2544

การเคลื่อนไหวของชาวบ้านเวียงแหงในนามกลุ่มต่างๆ การร่วมเป็นพันธมิตรกับองค์กรต่างๆภายนอกพื้นที่ จนแตกแขนงออกเป็นกิจกรรมอื่นๆ ที่ชาวบ้านทำร่วมกัน มีจุดเริ่มต้นมาจากกรณีการพัฒนาเหมืองถ่านหิน การที่ชาวบ้านเริ่มตระหนักรู้ในสิทธิของตนในด้านต่างๆ ทำให้ชาวบ้านได้บทเรียนที่จะยืนอยู่ได้ด้วยขาของตนเอง มีแต่การลุกขึ้นรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเท่านั้น ที่จะปกป้องชาวบ้านตัวเล็กๆที่อยู่ชายขอบห่างไกลจากเมืองหลวงแห่งนี้ให้พ้นจากชะตากรรมอันเลวร้าย อย่างเช่นชาวบ้านที่แม่เมาะจังหวัดลำปาง

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณชวีศา อุตตะมัง

ที่อยู่ 65 หมู่ 2 อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ 053-477267

แม่คองซ้าย ชุมชนยืนยงด้วยป่าชุมชน

มหารรณพ โคมเฉลา

บ้านแม่คองซ้าย ต.เมืองคอง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวปกากะญอ มีประชากร 22 หลังคาเรือน ครอบๆ หมู่บ้านเป็นป่าอุดมสมบูรณ์เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความสูงต่ำของภูมิประเทศ ซึ่งมีตั้งแต่ป่าสนเขา ทั้งสนสองใบและสามใบ ตามไหล่เขามีป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าไผ่ ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่กลางขุนเขา มีที่ราบเล็กๆ ตามริมลำน้ำ ใช้ทำการเกษตรได้อย่างดี ชาวบ้านตั้งรกรากอยู่ที่นี้มาไม่ต่ำกว่าร้อยปี ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิต ชนบธรรมเนียมประเพณีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และชาวบ้านตระหนักดีว่าความอุดมสมบูรณ์ของป่า เป็นสิ่งประกันการอยู่รอดของพวกเข ชาวบ้านที่นี่จึงดูแลรักษาป่ากันมาอย่างดี หลายชั่วอายุคนแล้ว

ปัญหาเกิดขึ้นเพราะกรมป่าไม้ได้ประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาวในปีพ.ศ. 2516 และปีพ.ศ. 2521 ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ครอบคลุมพื้นที่เฉพาะในอำเภอเชียงดาว 118,750 ไร่ ครอบคลุมไปบนพื้นที่แม่คงซ้าย และอีกหลายหมู่บ้าน ต่อมามีความพยายามจะอพยพชาวบ้านลงมาจากป่าอนุรักษ์ให้หมด ชาวบ้านแม่คงซ้ายจึงต้องลงมาร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งจะถูกอพยพมาจากป่าอนุรักษ์เช่นกัน คัดค้านนโยบายของรัฐดังกล่าว ซึ่งถือว่าได้ละเมิดสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ในขณะเดียวกัน ก็พยายามสร้างความเข้าใจให้กับคนในเมืองได้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อยู่กับป่าอย่างเอื้ออาทร และแก้ความเข้าใจผิดบางอย่าง เช่น ระบบการทำไร่หมุนเวียน ก็คือมีพื้นที่ทำไร่มากกว่าหนึ่งแห่ง และทำสลับกันไปทุกปี เพื่อปล่อยให้ดินได้ฟื้นตัวตามธรรมชาติ แล้วกลับมาทำอีกเมื่อครบรอบวงจร ซึ่งสังคมเคยเข้าใจว่าเป็นการทำไร่เลื่อนลอยทางป่าทำไร่ไปเรื่อยๆ ทำให้ดินเสื่อมสภาพ เมื่อมีการประชุมการเสวนาเกี่ยวกับเรื่องนี้กันที่ไหน ชาวบ้านแม่คงซ้ายก็ส่งตัวแทนไปร่วมด้วยเสมอๆ จนเมื่อมีการเข้าซื้อห้าหมื่นไร่เพื่อเสนอกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน ชาวบ้านแม่คงซ้ายก็ร่วมเข้าซื้อด้วยความกระตือรือร้น ขณะนี้ พ.ร.บ.ป่าชุมชนยังคงค้างคาอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของรัฐสภา

ถึงแม้จะผ่านรัฐบาลมาหลายสมัยแล้วก็ตาม ขณะเดียวกันชาวบ้านไม่ได้อยู่นิ่งเฉย ได้กลับมาสร้างป่าชุมชนของตนเองให้เป็นตัวอย่าง

เพื่อทำความเข้าใจกับสังคมภายนอก และปรับปรุงการดูแลรักษาป่าของชุมชนแม่คองซ้ายให้เป็นมาตรฐาน ชาวบ้านจึงร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นที่ปรึกษา จัดการปฏิรูปการจัดการป่าแบบประเพณีของชาวบ้านให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้แบ่งป่าชุมชนแม่คองซ้ายออกเป็น

1. **เขตป่าอนุรักษ์** ห้ามตัดฟันไม้ รวมเอาป่าประเพณีของชาวบ้านไว้ในนี้ด้วย มีพื้นที่ประมาณ 6,125 ไร่

2. **เขตป่าใช้สอย** ตัดไม้ได้เฉพาะเอาไปทำที่อยู่อาศัย แต่ต้องได้รับการอนุญาตจากกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านเสียก่อน มีพื้นที่ประมาณ 4,120 ไร่

3. **เขตพื้นที่ทำเกษตรกรรม** ทั้งพื้นที่ไร่ ที่นา ที่เลี้ยงสัตว์ ประมาณ 350 ไร่

4. **เขตพื้นที่อยู่อาศัย**

หลังจากนั้น ชาวบ้านยังมีกิจกรรมที่จะช่วยให้ป่ายังคงอุดมสมบูรณ์ และฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรมลงไป โดยการทำแนวกันไฟรอบเขตป่าชุมชน ประกาศเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ จัดเวรยามออกเดินตรวจป่า ฯลฯ

เมื่อชาวบ้านบ้านแม่คองซ่ายได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างป่าชุมชน ให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นแล้ว ทางชุมชนคนรักป่า มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ ได้เข้ามาส่งเสริมให้บ้านแม่คองซ่าย เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องคนอยู่กับป่า จึงได้ช่วยกับชาวบ้านสร้างหลักสูตรการเรียนรู้อัน "โครงการเรียนรู้ป่าจากภูมิปัญญาชาวบ้าน" หลังจากนั้นจึงได้เชิญคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมและสื่อให้เข้ามาในพื้นที่ เพื่อได้เรียนรู้และใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจกับสังคมภายนอกให้มั่นใจว่า ชาวบ้านสามารถอยู่กับป่าได้จริงโดยไม่ได้ทำลาย หากทว่ายังช่วยดูแลรักษาป่าได้ดีกว่าทางรัฐเสียอีก

ชุมชนที่บ้านแม่คองซ่าย มีวิถีชีวิต มีประเพณีดั้งเดิมที่มีความงดงามและเอื้ออาทรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเมื่อปรับเข้ากับการจัดการป่าชุมชนสมัยใหม่ ก็สอดคล้องไปด้วยกันอย่างดี ชาวบ้านปรับตัวได้ และยังคงภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ไม่สูญหาย เป็นตัวอย่างที่ดีตัวอย่างหนึ่ง จนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว (รางวัลชมเชย) ในปีพ.ศ. 2547

การที่ชาวบ้านแม่คองซ่ายสามารถรักษาความเข้มแข็งของชุมชนเอาไว้ได้ก็เนื่องจาก การที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สอดคล้องกับธรรมชาติเอาไว้ การพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอก และสุดท้ายคือ การร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านอย่างแข็งขัน จริงใจ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณพะตี ลิเละ

ที่อยู่ บ้านแม่คองซ้าย ต.เมืองคอง อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่

ป้าทหารีย่ป่า ป้าทหารีย่ชีวิต กลุ่มชุมชนอนุรักษ์เวียงดั่ง

ระวีวาร ชัยมูล

แม้จะมีผู้กล่าวว่า ศาสนาเสื่อมแล้ว พระสงฆ์องค์เจ้าน่าคลางแคลง หรือชุมชนล่มสลายกันอยู่หนาหู ทว่า ที่ราบฝาง อันรวม 3 อำเภอฝาง ไชยปราการ แม่อาย ยังมีชุมชนชาวบ้านชุมชนหนึ่ง พวกเขาอาศัยอยู่รอบชายป่าสงวนชื่อป่าเวียงดั่ง (ดงแม่หลักหมื่น) ชาวบ้าน 6 หมู่บ้านนี้ อยู่กินไปตามประสา เมื่อความเจริญเข้ามา คนเพิ่ม ความต้องการเพิ่ม ก็บุกรุกป่า ขยายที่ทำกินบ้าง แต่ก็น้อยกว่ากิจการสัมปทานป่าก่อนรัฐจะยกเลิก หรือการลักลอบตัดไม้ของนายทุนเถื่อน

เดิม ที่ราบฝางส่วนใหญ่เพาะปลูกพืชไร่หลายชนิดสลับกัน เช่น หอมหัวใหญ่ ลิ้นจี่ ลำไย กระเทียม มันฝรั่ง พริก ฯลฯ เนื่องจากเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ดินฟ้าอากาศดี มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่ง แต่ปัจจุบันกำลัง

เปลี่ยนแปลงอย่างวิฤต กล่าวคือ มีการปรับเปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว คือ ส้ม

ทกหมู่บ้านชายป่าข้างต้นนั้น ขยายจากหมู่บ้านเดิม คือบ้าน สันทรายคองน้อย ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำฝาง อันเป็นที่ตั้งของวัด คลองศิลา เจ้าอาวาสคือ พระอเนก จันทปัญโญ พระผู้ได้รับรางวัลลูกโลก สีเขียวในปี 2544 ซึ่งเวลานี้ได้กลายเป็นศูนย์รวมพลังสำคัญของชาวฝาง

พ.ศ. 2536 พระอธิการอเนก ได้ไปจำศีลภาวนา บนดอยธาตุนิคมโลกกลางป่าเวียงดั่ง และได้สังเกตเห็นสภาพป่าที่เสื่อมโทรมลงอย่างน่าเป็นห่วง ท่านจึงได้ปรึกษาหารือกับญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่ จากนั้นได้ชักชวนให้ชาวบ้านชายป่าร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่า โดยงดการตัดไม้ทำลายป่า และประกอบพิธีกรรมสำคัญ คือการบวช-สืบชะตา ต่ออายุให้กับป่า

ป่าเวียงดั่ง หนึ่งในป่าสงวนสามแห่งของฝางนั้น มีพื้นที่ 8,512 ไร่ พระอธิการอเนกและชาวบ้านได้ร่วมไม้ร่วมมือกันทำพิธีบวช-สืบชะตา จนครบทั้งผืนเมื่อปี พ.ศ.2544 โดยทุนรอนจากการลงขันด้วยแรงใจแรงกายของชาวบ้าน ปราศจากความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด การบวชป่า ทำให้ลดการตัดไม้ ชาวบ้านที่ร่วมใจคอยเป็นหูเป็นตา สอดส่องชาวบ้านที่เลี้ยงวัวในป่าคอยเป็นยาม ส่วนพระอธิการอเนกเอง ก็ได้ไปตรวจตราดูแลป่าอยู่เสมอ

กระบวนการนี้เองก่อให้เกิดการรื้อฟื้นคุณค่าความสามัคคีขึ้นในชุมชน การอนุรักษ์ป่าทำให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ เพาะปลูกได้ผลดีตามมามีการรื้อฟื้นพิธีกรรมการเลี้ยงผีขุน ผีฝายขึ้น ผู้เฒ่าผู้แก่ได้รับการเชิดชูคุณค่าผ่านพิธีกรรม การจัดทำเครื่องไทยทานแบบล้านนา รวมทั้งการอนุรักษ์ป่าสมุนไพร ทำให้เกิดการฟื้นฟูป่าสมุนไพรขึ้น คนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้กลายเป็นครูสอนลูกหลาน เกิดค่ายเยาวชนรักษัรธรรมชาติ การเดินป่า ศึกษาจาก “ห้องเรียนธรรมชาติ” โดยบุคลากรในชุมชนเอง แม่บ้านพ่อบ้าน เข้ามาร่วมกิจกรรม เกิดความสามัคคีอย่างสำคัญ

ระหว่างการทำร่างของกลุ่มอย่างซ้ำๆ เป็นธรรมชาตินั้น สัมพันธ์พิเศษ สายน้ำผึ้ง ก็ถูกพัฒนาขึ้น และจำหน่ายออกไปจนเป็นที่นิยม นับตั้งแต่ปี 2541 จนถึงปัจจุบันมีผู้เข้ามาลงทุนเพาะปลูกส้มบนที่ราบปางรวมทั้งเกษตรกรชาวปางเอง เป็นพื้นที่เกือบสามแสนไร่ สำหรับที่ราบขนาด 3 อำเภอ ซึ่งเป็นลักษณะแอ่งกระทะ มีขุนเขาล้อมรอบนั้น แทบจะกล่าวได้ว่า สวนส้มหอมล่อมจากท้ายหมู่บ้านจนจรดท้องฟ้าเลยทีเดียว

การทำสวนส้มขนาดใหญ่ก่อให้เกิดการบุกเบิกป่าสงวนทุกผืนในปางเพื่อเพาะปลูกส้ม และการปลูกส้ม ซึ่งเป็นพืชที่ต้องการน้ำตลอดปี ทำให้เกิดการเสาะแสวงหาแหล่งน้ำธรรมชาติและดูแลไปใช้ สวนส้มที่ตั้งอยู่ชายป่าและบนเขาบริเวณต้นน้ำ บ้างก็เลยมาประชิดหมู่บ้าน ทว่าไร่

นาเรือนสวนของชาวบ้านนั้นอยู่ถัดจากบ้านเรือน เมื่อน้ำถูกดึงไปไม่ไหลลง
มาเหมือนเดิม ชาวนาหลายพื้นที่ก็ไม่สามารถเพาะปลูก บรรดาสารเคมี
ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าแมลงชนิดต่างๆ ที่ฉีดพ่นต้นล้มทุกสวน ทุก 5-7 วัน
ตลอดทั้งปีนั้นก็ฟุ้งมาในอากาศ ทำให้เกิดพิษต่อร่างกาย น้ำที่มาจาก
การชำระล้างสารเคมีในสวน อุปกรณ์เครื่องมือจากสวนล้ม ไหลลงสู่ลำธาร
ไร่นา สายน้ำได้ผิวดิน ทำให้เป็นพิษไปทั่ว ทั้งต่อพืช สัตว์น้ำ และผู้คน
ประชาชนผู้ยากไร้จึงเข้ามาพบพระเณกเพื่อปรึกษาหารือ เกิด
การรวมตัวกันโดยการให้คำปรึกษาแนะนำจากสถาบันเกษตรกรรมยั่งยืน
และมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย (ภาคเหนือ
ตอนบน) ในนาม เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง ร่วมต่อสู้เรียกร้องให้มีการ
แก้ปัญหาจากระดับนโยบาย

สถานการณ์ที่บีบคั้นชาวบ้าน ทั้งการทำมาหาเลี้ยงชีพ ร่างกาย
และจิตใจ จึงก่อให้เกิดการรวมตัวหาวิธีการแก้ไข โดยกลุ่มเวียงตั้งได้
เข้าไปร่วมมือประสาน ขับเคลื่อน พระอธิการเอนกเองก็ได้ดำรงตำแหน่ง
ประธานเครือข่ายด้วย เรื่องราวจากการรักษาไม้ป่า จึงขยายมาสู่การต่อสู้
เพื่อพิทักษ์ป่า น้ำ และผืนดิน ในที่สุดก็เคลื่อนสู่องค์กรร่วมคือ เรื่องของชีวิต
ในทุกมิติ

กิจกรรมของเวียงตั้งเอง ในภายหลังก็มีการแสวงหาทุนสนับสนุน

เกิดโครงการใหม่ ๆ เช่น โครงการรถถีบพญา ขบวนการจักรยานเด็ก - ผู้ใหญ่ ชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติโป่งน้ำร้อน เรียนรู้จักชุมชนถิ่นฐานทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และธรณีวิทยา ซึ่งจะปรับการเรียนรู้อันครอบคลุมทั่วทั้ง 3 อำเภอ นอกจากนั้นก็ส่งเสริมทักษะอาชีพผ่านการจัดฝึกอบรม การเชิญวิทยากรมาฝึกหัด การฟื้นฟูเรื่องการนวดสมุนไพรแบบโบราณ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การฟ้อนดาบ ฟ้อนเล็บ การแห่กลองหลวง กลองสะบัดไทย สอนดนตรีพื้นเมือง สอนตัวธรรม (อักษรล้านนา) สิ่งต่างๆ ซึ่งถูกกระแสนเงินพัดกระแทกให้ไหลบ่าไปเช่นเดียวกับคุณค่าชีวิตที่กำลังจะสูญหาย

ปัจจุบัน กลุ่มเวียงดั่ง นอกจากจะมีกิจกรรมพัฒนาฟื้นฟูชุมชนของตนให้เข้มแข็งดังกล่าวแล้วยังร่วมมือกับเครือข่ายอนุรักษ์กลุ่มน้ำฝาง พื้นฟูชุมชนบนที่ราบฝาง และต่อสู้ให้รอดพ้นจากมหันตภัยล้ม-พีชเคมีเชิงเดี่ยวที่ไม่สนใจสิ่งใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะบีบบังคับเขา แม่น้ำ ชุมชน ระบบนิเวศน์เขตต้นน้ำที่เปราะบาง นอกจากเงินเพียงประการเดียว ภายใต้สิ่งๆ ที่เรียกว่าความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งดูราวกับเป็นสิ่งชอบธรรมอย่างยิ่ง

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

พระอธิการเอนก จันทปัญโญ

ที่อยู่ ที่ทำการกลุ่มชุมชนอนุรักษ์เวียงดั่ง (ดงแม่หลักหมื่น)

วัดคลองศิลา บ้านสันทรายคองน้อย ต.เวียง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ 01-2888486

ร้านหนังสืออิสระ

ร้านหนังสือในพื้นที่ การตลาดเพื่อสังคม และพื้นที่สาธารณะ

สกุณี ธีรพัลลวัฒน์

นิยามง่ายๆเพื่อความเข้าใจเบื้องต้น ร้านหนังสืออิสระนั้น หมายถึง ร้านที่ไม่ได้มีการจัดการจากส่วนกลาง ร้านที่ไม่มีค่าเช่า ไม่มีสังกัด และทำด้วยความคิดตั้งใจส่งเสริมให้คนรักการอ่าน (แอบแฝงอยู่ในการขายหนังสือในร้าน)

การมีสังกัด ทำให้ยากต่อการเลือกหนังสือวางในร้าน เพราะจำเป็นต้องจัดการเหมือนกันกับต้นสังกัดและร้านในเครือข่ายทั่วประเทศ หรือการมีการจัดการจากส่วนกลาง ช่วยคัดเลือกหนังสือที่ "ขาย" มาแล้ว ทอดหนึ่ง ก่อนจะลงมาถึงร้านหนังสือแต่ละภูมิภาค ทำให้ผู้อ่านแต่ละแห่ง ได้รับ "หนังสือ" ในกลุ่มเดียวกัน ไม่มีความต่าง ไม่หลากหลาย

ในความเป็นจริง ร้านหนังสืออิสระมีมากมาย กระจายและแทรกตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆทั่วประเทศ เช่น "ร้านหนังสือเดินทาง" ถนนพระอาทิตย์ บางลำพู กรุงเทพฯ, "ร้านหนังสือใต้ดิน" สยามสแควร์ (ปิดตัวไปแล้ว-เป็นร้านหนังสือที่รวมวรรณกรรมดีๆไว้มากมาย), "ร้านบัณฑิต" สุราษฎร์ธานี, "ร้านนาคร บวรรัตน์" นครศรีธรรมราช, "บ้านหนังสือ" สุรินทร์, หรือ "ปริญช์บุ๊คสโตร์" ขอนแก่น, "ร้านแสงโห" ภูเก็ต, "ร้านสุวิงค์" เชียงใหม่, "ร้านใจบ้าน" เชียงใหม่ ฯลฯ

แต่ด้วยข้อจำกัดบางประการ จึงทำให้ต้องเลือกศึกษาร้านหนังสืออิสระเพียง 3 ร้าน (ในสามจังหวัด-สามภูมิภาค) กล่าวคือ ร้าน "pick n' pay" จังหวัดสุพรรณบุรี "ร้านเล่า" เชียงใหม่ และ "ร้านหนังสือ(สื่อ)๒๕๒๑" ภูเก็ต โดยการเลือกตัวแทนร้านหนังสืออิสระทั้ง 3 ร้านดังกล่าว มิได้มีอะไรมากไปกว่าความต้องการชี้ให้เห็นว่า(แทบ)ทุกภาคของประเทศไทยล้วนมีคนบางคน บางกลุ่มพยายามสร้างสรรค์ในสิ่งที่เชื่อและตระหนักว่าสิ่งเหล่านั้นมีความหมายแท้จริงต่อการเติบโตทางความคิด และการใช้ชีวิตของผู้คน

"pick n' pay" ร้านหนังสือขนาดกลางที่มีบุคลิกคล้ายคลึงกับร้านใหญ่ๆทั่วไป แต่กิจกรรมที่ทำและเป้าหมายในการทำร้านนั้นชัดเจน คือต้องการสนับสนุนให้คนได้อ่านหนังสือ และเกิดแรงบันดาลใจในการ

เขียนหนังสือ เจ้าของร้านมีชื่อว่า สุรพล จินดาอินทร์ เกิดและเติบโตมากับการจำหน่ายหนังสือเพราะที่บ้านทำธุรกิจรวมท่อหนังสืออยู่ที่สุพรรณ ตั้งแต่ก่อนปีที่เขาเกิด เหตุผลที่ทำให้เปิดร้านหนังสือจำหน่ายพ็อคเก็ตบุ๊ก และหนังสือแบบเรียน และเครื่องเขียนต่างๆแยกออกมาจากร้านเดิม เมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมาก็เพื่อต้องการให้คนได้เลือกหนังสือง่ายกว่าเดิม เป็นร้านที่สะอาดสะอ้าน มีสัดส่วนชัดเจน เพื่อกระตุ้นให้คนได้สนใจการอ่านมากขึ้น ที่ร้านหนังสือ pick n' pay นี้ มีสโลแกนประจำร้านว่า "แหล่งปราชญ์ คิลปิน เริ่มต้น...ที่นี่"

"ร้านเล่า" ร้านขนาดเล็กที่มีบุคลิกของร้านค่อนข้างชัดเจน จำหน่ายงานวรรณกรรมประเภทต่างๆ และหนังสือนำอ่านทั่วไป รวมถึงกิจกรรมที่จัดเป็นประจำตั้งแต่วันเปิดร้านจนถึงปัจจุบัน หุ่นส่วนของร้านมีสี่คน แต่สองคนสำคัญที่คนรู้จัก คือ เสาวนีย์ เมฆานุกพัทธ์ และ สกฤษณี ญัฐพลวัฒน์ ร่วมกันก่อตั้งร้านเล่าเมื่อ 6 ปีที่ผ่านมา ร้านเล่ามีสโลแกนประจำร้านว่า "เพราะเราเชื่อว่า...ทุกสิ่งมีเรื่องเล่าในตัวเอง" ที่มาของร้านเกิดจากเสาวนีย์ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญของร้าน ค้นพบว่าការอ่านหนังสือได้ให้อะไรแก่เธอมากมาย (เดิมเป็นคนชอบเที่ยว ไม่ชอบอ่านหนังสือ) จึงคิดเปิดร้าน เพราะเชื่อว่าถ้าคนได้อ่านหนังสือจะรู้สึกเสมือนได้เจอโลกใหม่(เหมือนเธอ)

"ร้านหนังสือ(สื่อ)๒๕๒๑" ร้านหนังสือแห่งนี้ มีความแตกต่างจากสองร้านที่เล่าถึงก่อนหน้านี้ นอกจากขนาดที่เล็กกว่าแล้ว จุดขายเด่นที่สุดของร้านนอกจากมีหนังสือให้เช่าแล้ว ยังมีดีวีดีหลากหลายเรื่องให้เช่ายืม ผู้เริ่มก่อตั้งร้านคือ นายแพทย์มารุต เหล็กเพชร แพทย์หนุ่มที่หลงใหลการอ่านหนังสือและดูหนัง และหลังจากร้านเปิดได้เกือบปี เขาพบมิตรภาพจากลูกค้าหลายคน ที่ต่อมาได้กลายเป็นหุ้นส่วน "หนังสือไทยและหนังสือไกลกระแสน" คือสโลแกนที่เขาคิดขึ้น และเป็นแนวทางหลักของร้าน

สิ่งที่ค้นพบในการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถประมวลออกมาได้ว่า ร้านหนังสือทั้งสามร้านดังกล่าวมีที่มาและวิธีการจัดการ ดำเนินการที่แตกต่าง ทว่าอาจมองได้ว่า สิ่งทั้งสามร้านก่อกำเนิดขึ้น เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือเกิดขึ้นจากความรักในหนังสือ(รวมถึงหนัง) รักในความรู้ มิตรภาพ และความเชื่อมั่นในแนวคิดบางแง่มุมต่อการเติบโตของผู้คนในสังคม

แม้การดำเนินกิจการเป็นไปได้ค่อนข้างยาก ในภาวะการแข่งขันทางการตลาดของร้านหนังสือในเครือใหญ่ๆ มีอยู่สูง ร้านหนังสือทั้ง 3 ร้าน จึงต้องพยายามหาช่องทางในความอยู่รอดและเป็นที่รู้จักของคนในชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดสัปดาห์หนังสือตามห้องสมุดในโรงเรียนต่างๆ ใน (ร้าน pick n' pay) การเปิดตัวหนังสือ

การ เสวนา และการฉายหนัง (ร้านเล่าและร้านหนัง(สื่อ)๒๕๒๑) และการ ออกนุชร ในงานสัปดาห์หนังสือมช.(ร้านเล่า) เป็นต้น

ธุรกิจร้านหนังสือเหล่านี้ อาจมองดูอุดมคติ และช่างฝัน แต่สิ่ง เหล่านี้กำลังดำเนินการอยู่จริง เป็นการค้าที่ไม่ใช่การค้าเพื่อการพาณิชย์ เพียงด้านเดียว แต่อาจมองได้ว่า เป็นการตลาดเพื่อสังคม (social mar- keting) ซึ่งหากจะอธิบายความหมายให้ง่าย เราอาจมองธุรกิจแบบนี้ว่า เป็นลักษณะธุรกิจการค้าที่เน้นสังคมมากกว่าการขายเพื่อรายได้ กำไร ของธุรกิจลักษณะนี้ นอกจากรูปแบบของเงินตราแล้ว ยังหมายถึงความ ภาคภูมิใจในการให้บริการ (จากการสรรหาหนังสือ หนังสือ เพลงดี ๆ มาให้ ลูกค้าได้เลือกซื้อ) กำไรจากความสุขที่ได้รู้จักสังคมแบบใหม่ โลกใหม่ๆ ที่ ลูกค้า ซึ่งส่วนหนึ่งก็เสมือนเพื่อนได้นำเข้ามาให้ได้สัมผัส

นอกจากนี้ ร้านหนังสืออิสระเหล่านี้ ยังเป็นสถานที่ที่ผู้คน บางกลุ่มได้นำเสนอตัวตนในพื้นที่ ได้แสดงความสามารถ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน และเกิดเครือข่ายมิตรภาพ หรือเรียกได้ว่า เกิดพื้นที่สาธารณะ (public space) ซึ่งเป็นเวทีให้นักเขียนหน้า ใหม่กล้าเข้ามาขอใช้พื้นที่เพื่อเปิดตัวหนังสือ เป็นเวทีให้ศิลปิน-ช่างภาพ ผลิตเวียนนำผลงานของตนมาแสดง เป็นเวทีเปิดตัว และรวมไปถึงการ รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของคนที่สนใจประเด็นเดียวกัน ได้พบเจอ

แลกเปลี่ยนกัน อย่างเช่น การรวมตัวของนักเขียนภาคใต้ เพื่อช่วยกันหาวิธี และเงินทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสึนามิ ซึ่งเกิดขึ้นกับร้านหนังสือ ๒๕๒๑ หรือการรวมกันบริจาคหนังสือให้ร้านเล่าเป็นผู้รวบรวมนำไปมอบ ให้เด็กบนภูเขา หรือแม้กระทั่งการเป็นตัวกลางประสานงานให้กับนักเรียน ที่หัดเขียนหนังสือ ส่งให้กับนักเขียนรุ่นใหญ่อย่างอาจินต์ ปัญจพรรค อ่าน และตรวจให้คะแนน ซึ่งร้าน pick n' pay ได้ทำมา

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

ร้าน pick n' pay - คุณสุรพล จินดาอินทร์

ที่อยู่ 31/41-44 ถนนหมื่นหาญ ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง

จังหวัดสุพรรณบุรี 72000 (จันทร์-พฤหัสบดี เปิด 8.00 น.-19.00 น.

ศุกร์-อาทิตย์ เปิด 8.00 น. -18.00 น.

โทรศัพท์ 035-503394-6 หรือ 01-5872819

ร้านเล่า -คุณเสาวนีย์ เมฆานุกัตร์

ที่อยู่ 69 ถนนเลียบบคลองชลประทาน ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 053-401070 (เปิด 11.00-23.00 น. ทุกวัน)

ร้านหนังสือ ๒๕๒๑ -นพ.มารุต เหล็กเพชร

ที่อยู่ 61 ถนนกลาง ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

83000 โทรศัพท์ 09-6524223

จดหมายจากบ้านกลาง เรื่องเล่าคนรุ่นใหม่ไม่ทิ้งชุมชน

สกุณี ธิวัฐกุลวัฒน์

เธอ

ตอนนี้ฉันอยู่ที่ชุมชนบ้านกลาง หมู่บ้านในตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เขียนมาเล่าให้เธอฟังบางเรื่องที่ผมและรู้สึกลำบากที่มันตัน (สำหรับนักวิจัยอย่างฉัน)

...เวลาอ่านหนังสือ หรือได้ยินคนพูดให้ฟัง เขามักว่าสมัยนี้คนในชนบทชอบทิ้งหมู่บ้านไว้ข้างหลังแล้วเข้ามารับจ้างในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ทำให้หมู่บ้านหรือชุมชนเงียบเหงา มีแต่คนแก่กับเด็กเล็กๆไม่รู้รู้ประสาการทำงานในนา ในไร่ก็ถูกกละเลย เพราะเห็นว่าเป็นงานหนัก ผลตอบแทนได้น้อย สู้มาอยู่ในโรงงานหรือตามปั้มน้ำมัน ร้านอาหารก็ได้ ได้เงินเป็นกอบเป็นกำ และไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยหนัก

แต่กับที่นี่ต่างไป

คนหนุ่มคนสาวหรือเรียกได้ว่าคนรุ่นใหม่ของบ้านกลางยังคงปักหลักอยู่บ้าน ทำนา-ทำไร่-ทำสวนที่หมู่บ้านกันเกือบทุกหลังคาเรือน ฉันรู้สึกแปลกใจ เพราะหมู่บ้านนี้ไม่ใช่หมู่บ้านห่างไกลความเจริญอะไรเลย ห่างจากถนนใหญ่สายลำปาง-งาว ขึ้นเขาไปเพียงแค่ 15 กิโลเมตรเท่านั้น หรือถ้าจะนับจากตัวเมืองลำปาง ก็ราว 60 กิโลเมตรกว่าๆ

คนรุ่นใหม่ของที่นี่ (ฉันลองสำรวจดูให้เกณฑ่ว่าอายุ 15-30 ปี เป็นหลัก มีทั้งสิ้น 36 คน) ส่วนใหญ่ร้อยละ 75 ทำมาหากินและเลี้ยงชีพอยู่ในหมู่บ้านนี้แหละ ไม่ใช่พวกเขาไม่เคยออกไปทำงานข้างนอกนะ เท่าที่ฉันเคยคุยมาส่วนใหญ่บอกว่า เคยออกไปแต่ทำได้ไม่นานพบว่าไม่ชอบ ก็กลับมาอยู่บ้านดีกว่า

"...อยู่ในเมืองต้องดิ้นรน ไม่อย่างนั้นเราไม่มีข้าวกิน ขอใครก็ได้ ...ชอบบ้านอยากเดินไปไหนก็ได้ เดินเข้าป่าก็ได้ สบาย แต่อยู่ในเมืองไม่มีที่จะให้เดิน"

นั่นเป็นคำพูดของชายหนุ่มบ้านกลางบางคน เธอคงสงสัยว่า แล้วเขาอยู่บ้านทำอะไร ต่างกับหมู่บ้านอื่นๆอย่างไร และพวกเขาสนใจตรงไหนจนถึงได้เขียนมาบอกเล่าให้เธอฟังด้วย ฉันจะเล่าสั้นๆ แบบรวบรัดได้ใจความละกันนะ

บ้านกลาง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุ 48 หลังคาเรือน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นชาวกระเหรี่ยงปอร์ ซึ่งเชื่อว่าอพยพมาจากกาญจนบุรีเมื่อราว 200 กว่าปีที่แล้ว และเป็นหมู่บ้านที่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรว่าเป็นแหล่งที่ศาสนาคริสต์แบบดิสท์เข้ามาเผยแพร่เป็นหมู่บ้านแรกในประเทศไทย ชาวบ้านทั้งหมดจึงภาคภูมิใจและยึดมั่นในคำสั่งสอนของศาสนาคริสต์อย่างเคร่งครัด หมู่บ้านกลางตั้งอยู่กลางที่ราบเล็กๆ ระหว่างภูเขาในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท ภูมิประเทศเป็นเขาสูงชัน อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 500-600 เมตร ป่ารายรอบหมู่บ้านเป็นป่าเบญจพรรณ และป่าไผ่

ป่าบริเวณบ้านกลาง ถูกสัมปทานหลายช่วงเวลาด้วยกัน ทำให้ป่าเสื่อมโทรมมากขึ้น หมู่บ้านแห่งนี้ชาวบ้านบ้านกลางจึงได้รวมตัวกันและเข้าร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรในเขตภาคเหนือ ซึ่งประสบปัญหาป่าไม้และพื้นที่ทำกินในลักษณะเดียวกัน เกิดเป็นเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) และช่วงเวลานั้นก็เป็นช่วงเวลาที่กรมป่าไม้ได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไททับที่ทำกินของชาวบ้านอีกต่างหาก

ชาวบ้านทั้งคนแก่ ผู้ใหญ่และเด็กหนุ่มสาวพากันรวมตัว พุดคุยกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะหลายครอบครัวต้องสูญเสียที่ทำกิน และก็มี

การรังวัดที่ดินทำกินร่วมกันเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในช่วงปี 2539

นั่นเป็นเหตุการณ์แรกๆ ที่คนรุ่นใหม่ได้รู้ถึงปัญหาของหมู่บ้าน และได้เรียนรู้ที่จะต่อสู้ร่วมกับคนเฒ่าคนแก่เพื่อชุมชนของตัวเอง จากนั้นทุกคนเริ่มตระหนักถึงวิธีการทำกินของชุมชนอยู่กับป่า ทั้งการมีหมู่บ้านอยู่ในเขตป่า การทำไร่หมุนเวียน และการเก็บของป่าขาย ซึ่งคนข้างนอก(คนในเมืองอย่างพวกเรา-เธอ)มักมองว่าพวกเขาเป็นตัวร้ายทำลายป่า พวกเขาจึงตัดสินใจยื่นข้อห้าม หรือคำสั่งสอนเดิมที่มีอยู่แล้ว ออกมาตั้งเป็นกฎเกณฑ์ เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรและตรวจสอบกันเอง ภายในหมู่บ้าน เพื่อที่จะยืนยันกับคนภายนอกให้เข้าใจว่าพวกเขาไม่ได้ทำลายป่า มีหน้าซำกลับเป็นคนช่วยดูแลรักษาป่า แบบว่า...กินกับป่า ก็ดูแลป่า ประมาณนั้น...

ยกตัวอย่างให้เธอพอเห็นภาพ อาหารของที่นี่ได้มาจากการทำไร่ทำนา และทำสวน ส่วนรายได้หลักได้มาจากการเก็บของป่าขาย(ให้กับพ่อค้าในเมือง) ซึ่งหน่อไม้เป็นของหลัก ดูไปแล้วเก็บของป่าขายทุกบ้าน ป่าก็น่าจะแย่ แต่เพราะกฎเกณฑ์อย่างที่บอกไว้แต่แรก พวกเขาจะคุมกันเข้ม เช่น ห้ามทำไร่ในเขตป่าอนุรักษ์ ห้ามเก็บหน่อไม้ในเขตป่าบางผืน ห้ามตัดไม้เว้นแต่เพื่อการสร้างบ้านซึ่งต้องขออนุญาตก่อน ฯลฯ หากใครฝ่าฝืนกฎ จะถูกเรียกมาตักเตือนจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ถูกปรับ

นำเงินเข้ากองกลางหมู่บ้าน และหากยังไม่ฟังจะถูกจับและส่งให้ตำรวจ

สิ่งที่น่าสนใจ คือพลังของคนรุ่นใหม่ อย่างที่เรามักเห็นข่าวการต่อสู้ของชุมชนต่างๆ บ่อยครั้งภาพการต่อสู้ของบางชุมชน ล้วนแต่เป็นคนมีอายุ แต่มองไม่เห็นกลุ่มคนรุ่นใหม่มาสีบทอดเจตนาธรรมณ์ ซึ่งต่างจากบ้านกลางแห่งนี้ ที่นี่คนขับเค็ลื่อนในเรื่องต่างๆ ล้วนเป็นคนรุ่นใหม่ ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน (ก็อายุจะเพิ่งสามสิบเร็วๆ นี้ ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่บ้านมาหลายปีแล้ว) หรืออย่างผู้นำทางศาสนาที่เรียกศิษยาภิบาล ก็เพิ่งเปลี่ยนมาเป็นคนหนุ่มอายุยังไม่สามสิบเลย

แต่ลักษณะของคนรุ่นใหม่ที่เชื่อมั่นในอุดมการณ์ไม่ใช่ภาพแบบคนหนุ่ม-สาวที่เคร่งขรึม ไม่พูดไม่จาณะ พวกเขาร่าเริง มักพูดเล่นหยอกล้อกัน และชอบเล่นกีฬา ภาพที่ฉันเห็นทุกเย็นในช่วงที่อยู่ในหมู่บ้านคือ หนุ่มๆ มักจับกลุ่มกันเล่นฟุตบอล ส่วนสาวๆ ก็เล่นวอลเลย์บอล พวกเขายังรวมตัวกันไปแข่งขันกีฬาตำบลกันเป็นที่สนุกสนาน

อย่างที่ฉันบอกแต่ต้นว่าฉันตื่นตื่นกับสิ่งที่ได้พบ นั่นเพราะ ยากเหลือเกินที่ฉันจะเห็นว่าคนรุ่นใหม่ไม่อยากจะออกไปนอกหมู่บ้าน ไปหาเงินข้างนอกหมู่บ้าน ไปแต่งตัวเจิดฉาย ไปมีเพื่อนฝูง ไปภาคภูมิใจกับการเป็นคนเมือง ฉันว่าแท้จริงแล้วบางทีคนเหล่านั้นก็อาจไม่อยากจะทิ้งถิ่นฐานหรือหาก แต่เพราะสิ่งแวดล้อมมันบีบบังคับ อย่างเช่นกระแสทุนนิยมที่

ทำให้ทุกอย่างขึ้นอยู่กับเงินตรา เพราะค่านิยมที่ยกย่องความเป็นเมือง ว่าดีกว่า มีความรู้มากกว่า ทำให้ใครๆก็อยากออกไปบ้าง

นี่เอง ที่ทำให้ฉันชื่นชมคนหนุ่มสาวของบ้านกลาง พวกเขามองว่าที่บ้านมีข้าวกิน มีไร่ มีนาทำ มีอาหารเพียงพอ มีเพื่อน มีญาติพี่น้อง มีสังคมที่พวกเขารัก มีความภาคภูมิใจอยู่ในบ้าน แล้วทำไมต้องออกไปนอกหมู่บ้านด้วย ...เด็กหนุ่มคนหนึ่งเคยเล่าให้ฟังว่า เขาภูมิใจมากที่เขาทำงานอยู่กับบ้าน แต่เขาก็มีมอเตอร์ไซด์ซีซี (เก็บเงินจากการขายหน่อไม้ และทำงานรับจ้างบางอย่างในหมู่บ้านชื่อ) เปรียบเทียบกับคนหนุ่มของหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งอยู่บนถนนทางแยกขึ้นดอยเข้าหมู่บ้าน ไม่มีมอเตอร์ไซด์ซีซีแถมยังเป็นหนี้่อีกต่างหาก...

ฉันขอทิ้งท้ายจดหมายถึงเธอ ด้วยคำพูดของคนรุ่นใหม่ในบ้านกลางที่ฉันประทับใจอีกสักคนนะ เป็นหนุ่มที่เคยออกไปรับจ้างทำงานในปั้มน้ำมันช่วงสั้นๆ

"ในเมืองรายจ่ายเยอะ อากาศร้อน เสี่ยงดัง ไม่มีเพื่อน เวลาทำงานต้องใช้สารกระตุ้น ต้องทำงานหนัก และทำทุกวันไม่มีวันหยุด ไม่เหมือนอยู่บ้าน อยู่บ้านวันอาทิตย์ยังได้เข้าโบสถ์ ตอนเย็นยังได้เล่นกับเพื่อนๆ ใกล้เคียงพ่อแม่ อบอุ่นสบายใจ หยุดพักงานก็ไม่ต้องกลัวใครมาดุด่า บ้านเราก็ทากินง่าย อยากกินอะไรก็เดินเข้าไปหาในป่าได้ ทำงาน

สนุกไม่ต้องให้ใครบังคับ”

ฉันหวังว่า เราจะจะได้พบเห็นเรื่องราวของหมู่บ้านอื่นๆ ที่คนหนุ่มสาวรักชุมชน และอยู่เพื่อพัฒนาหมู่บ้านของตนเองเหมือนกับคนรุ่นใหม่ในบ้านกลางนี้อีกนะ

ฉันเอง

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

คุณสมชาติ หลีกแหลม

ที่อยู่ บ้านกลาง ต.บ้านดง อ.แม่เมาะ จังหวัดลำปาง

โทรศัพท์ 054-229204